

Positief Passend Onderwijs

PROEFTUINTJES

Tijd voor positief Passend Onderwijs

INHOUDSOPGAVE

	Zaadjes planten, water geven en oogsten	4
	Theorie en resultaat	10
	Ervaringen deelnemers	28
	Werkvormen	54
	Referenties en geraadpleegde bronnen	86

'TIJD' VOOR POSITIEF PASSEND ONDERWIJS!

Bij de start van Passend Onderwijs in 2014 heeft Annemieke Mol Lous, lector Passend Onderwijs van de Hogeschool Leiden & Thomas More Hogeschool Rotterdam onderzoek gedaan in ons SWV naar de relatie tussen de leerkracht en de leerling en de competenties van leerkrachten. Dit onderzoek heeft de basis gevormd voor een projectplan 'Tijd voor positief Passend Onderwijs'. Tijd voor ontwikkeling en innovatie met leerkrachten in de dagelijkse praktijk.

Ontwikkeltraject

Het SWV Passend Onderwijs Apeldoorn PO heeft in 2017 ontwikkelleerkrachten 'gezocht' om mee te doen aan een ontwikkeltraject van 3 jaar, onder leiding van Annemieke Mol Lous, lector Passend Onderwijs en Hansje Planjer manager van de IJsselgroep. Samen met diverse experts hebben zij de studiedagen van de deelnemers vorm en inhoud gegeven. Na werving onder alle besturen van het SWV en sollicitatiegesprekken, zijn 10 leerkrachten, 3 intern begeleiders uit basisonderwijs, SBO en SO en 1 onderwijsbegeleider van het SWV gestart met het ontwikkeltraject: Proeftuintjes. Kenmerken van dit ontwikkeltraject vanuit de positieve psychologie:

- Leerkrachten die werken vanuit de positieve psychologie leggen meer eigenaarschap bij de leerlingen neer
- De motivatie van leerlingen wordt vergroot en de interactie wordt verbeterd

- Leraren wisselen samen kennis uit en vergroten hun handelingsrepertoire
- Het geleerde wordt direct ingezet in de dagelijkse betekenisvolle praktijk

Hoe ziet dit eruit?

Learn: leerkrachten ontwikkelen zich...

Live: leerkrachten gaan zo leven...

Teach: leerkrachten dragen het over aan anderen...

Embed: en vervolgens bedden zij het in een groter systeem in zoals de school en het SWV.

De oogst delen

In 2020 is de tijd rijp om alle opgedane ervaringen vanuit de Proeftuintjes te delen via dit 'MEGA-ZIN'. Portretten en werkvormen door deelnemers van de Proeftuintjes en een theoretische onderbouwing door Annemieke Mol Lous en Hansje Planjer. Met heel veel dank aan de fantastische inzet van Annemieke en Hansje en de deelnemers van de proeftuintjes voor het tot stand komen van dit MEGA-ZIN.

De inhoud van dit MEGA-ZIN is ook beschikbaar via de website proeftuintjes.nl. Je vindt op de website ook interessante linken, updates en achtergrondartikelen. Het MEGA-ZIN en de website ondersteunen de themasessie kindgesprekken voeren. Deze themasessie stelt het SWV digitaal beschikbaar voor alle scholen van het SWV. Het MEGA-ZIN is voor iedereen te downloaden via de website van het SWV.

Veel inspiratie, samen kennis en ervaringen delen toegewenst: dat dit proeftuintjestrject zich positief zal verspreiden onder de leerkrachten en toegepast wordt in de dagelijkse praktijk! Een leerzame, warme en trotse groet,

Anja Baars

directeur-bestuurder
SWV Passend Onderwijs Apeldoorn PO

DE PROJECTLEIDERS

Dr. Annemieke Mol Lous

Als lector passend onderwijs ben ik verbonden aan de Hogeschool Leiden en de Thomas More Hogeschool in Rotterdam. In die functie kan ik mijn ervaringen als leerkracht, moeder, ontwikkelingspsycholoog, orthopedagoog en onderzoeker mooi combineren. Het is mijn passie om leerkrachten te ondersteunen door hun praktisch handelingsrepertoire te vergroten. Vooral waar het gaat om het werken aan veerkracht, motivatie en het werken vanuit eigen kwaliteiten en talenten. In mijn lectoraat zoeken we naar wat er wel werkt en hoe we inzichten vanuit de positieve psychologie kunnen inzetten voor positief passend onderwijs. Leerkrachten zijn daarbij van cruciaal belang. Zij kunnen het grote verschil maken door kinderen in hun kracht te zetten vanuit een authentieke en positieve relatie. Oplossingsgericht werken, groeitaal inzetten en waarderende gespreksvoering worden daarbij als bijzonder waardevol ervaren. Vanuit mijn (onderzoeks)ervaring heb ik de proeftuintjes ontwikkeld en mogen uitvoeren bij het SWV Apeldoorn Passend Onderwijs in samenwerking met Hansje Planjer van IJsselgroep. Een bijzonder waardevolle ervaring. Het was (en is) echt heel mooi om met een groep bevlogen leerkrachten en ib'ers te werken aan mooi onderwijs met aandacht voor alle leerlingen en hun kwaliteiten. En dan hun verhalen te horen over hoe leerlingen weer tot bloei komen.

Dr. Annemieke Mol Lous

Hansje Planjer

Vanaf 2014 ben ik vanuit onderwijsbegeleidingsdienst IJsselgroep betrokken bij het invulling geven aan passend onderwijs in verschillende regio's.

Als ontwikkelingspsycholoog werk ik op het snijvlak van zorg en onderwijs. Ik ben gespecialiseerd in het coachen vanuit de positieve psychologie, het talentgerichte werken en de toepassing van de self determinatie theorie (nadruk op eigenaarschap, competent voelen en 'gezien worden'). Dit heb ik ingezet bij het organiseren en begeleiden van de 'proeftuintjes'. Ik sta voor het geven van een praktische invulling aan positief passend onderwijs. Al jaren werkt IJsselgroep samen met het SWV Passend Onderwijs Apeldoorn. In de 'proeftuintjes' heb ik de samenwerking met het SWV en Annemieke Mol Lous, lector hoge school Leiden, als inspirerend ervaren. Kennisdeling vanuit zowel de hogeschool als de praktijk is waardevol.

In de proeftuintjes heb ik sterk ervaren dat leerkrachten en leerlingen zich optimaal ontwikkelen als ze 'echt gezien worden'. Dit gebeurde vooral door de verbinding met directeuren, collega's, ouders, medeleerlingen en het gevoel hebben zelf aan het stuur te zitten vanuit eigen talenten.

Dit project zie ik als een voorbeeld om passend onderwijs positief te benaderen hetgeen in een tijd van geluiden als 'passend onderwijs is mislukt' een belangrijk ander perspectief is. De bevlogenheid van de proeftuinleerkrachten werkt aanstekelijk.

Hansje Planjer

“DE LEERKRACHTEN VAN DE PROEFTUINTJES LATEN ZIEN DAT POSITIEF PASSEND ONDERWIJS SAMEN TE ONTWIKKELEN IS EN DIT GEEFT ENERGIE OM DIT TE DELEN IN ANDERE REGIO'S BUITEN APELDOORN”.

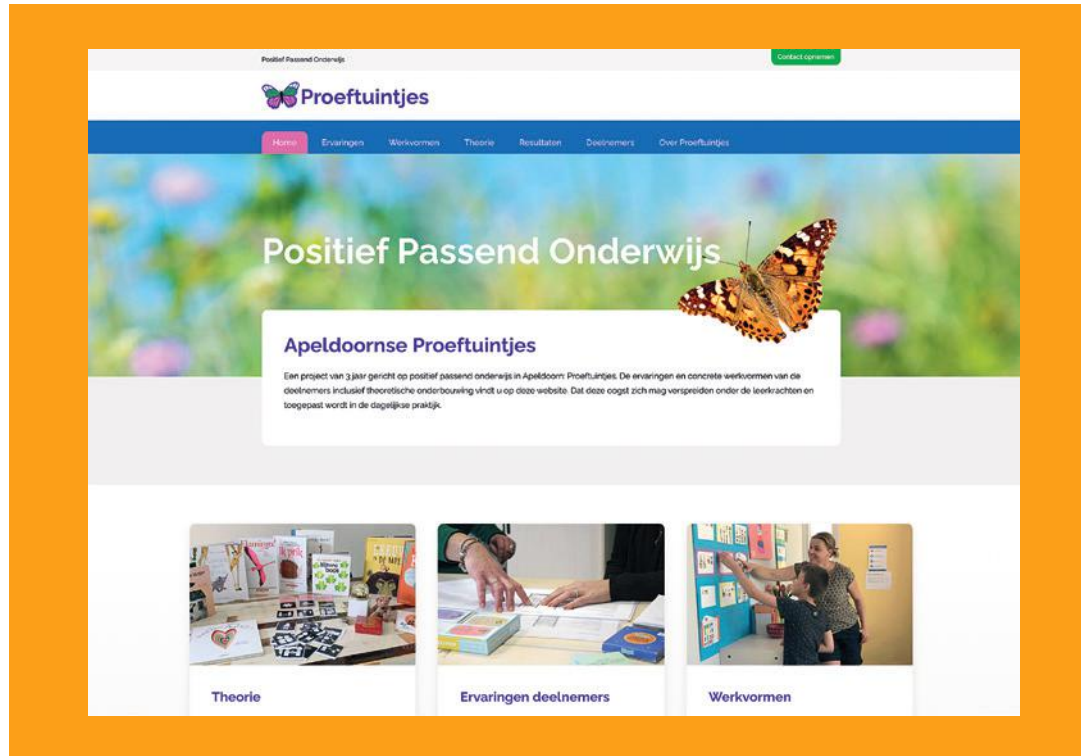
DEELNEMERS PROEFTUINTJES

De volgende personen hebben deelgenomen aan de 'Proeftuintjes':

- Angelique Duthler
De Spitsbergen
- Clarissa van Kruistum
Kroonpad
- Sylvia Bleecke
Prinsenhof
- Juul van der Ziel
De Sjofar
- Marieke van den Hof
Boemerang
- Mariëlle Mooij
Passe Partout
- Daniëlle Rorije
OBS Beekbergen, De Bongerd
- Lieke Rense
De Eendracht
- Gertrude van Walstijn
Het Kompas
- Margriet Smit-Vrakking
St. Pancratius
- Rozanne Ebbinge-Splinter
De Tweede Stee
- Hilda de Leeuw
De Zonnehoek
- Marije Jacobsen
Heuvellaanschool
- Ilona Lutgendorff
SWV Apeldoorn PO

WEBSITE EN ONLINE THEMASESSIE

Website

In het verlengde van dit MEGA-ZIN is ook een website gemaakt: www.proeftuintjes.nl

Naast de inhoud, ervaringen en werkvormen tref je hier bijlagen, interessante links en filmpjes aan.

Themasessie

Voor 'Kindgesprekken' is een online themasessie gemaakt. Deze sessie is digitaal beschikbaar voor alle scholen van het SWV.

deel 1

THEORIE EN RESULTAAT

THEORETISCH KADER POSITIEF PASSEND ONDERWIJS

Het proeftuintjes-project is een project waarbij door leerkrachten wordt geoefend met andere manieren van werken richting passend onderwijs. Uiteraard vanuit een stevig theoretisch kader. Experimenteren met oplossingsgericht werken en positieve psychologie staan bij de proeftuintjes centraal.

Proeftuintjes positief passend onderwijs met hart en ziel

Een essentieel uitgangspunt van de proeftuintjes is de positieve psychologie en het positief onderwijs dat daaruit ontwikkeld is. Oplossingsgericht denken geeft meer positieve energie dan probleemgericht denken. Daarom is het belangrijk om je te richten op krachten in plaats van op klachten (o.a. Seligman, 2011; Bannink, 2009; Berg, 1991; Chan et al. 2014). Een aantal uitgangspunten op een rij:

- Positieve emoties maken je niet alleen gelukkiger maar ook creatiever en effectiever.
- Daardoor voel je je prettig en neemt de autonome motivatie toe.
- Als je werkt vanuit je eigen authentieke kwaliteiten en talenten, voel je je gelukkiger en bereik je meer.

- Succeservaringen helpen om door te zetten en dragen bij aan het ontwikkelen van veerkracht.
- Negatieve ervaringen zullen altijd blijven, maar door gericht in te zetten op welbevinden en geluk is optimisme ook aan te leren.
- Gelukkige mensen stralen dat uit en kunnen daarmee ook een bijdrage leveren aan een gelukkigere omgeving.
- Een bijdrage leveren aan het welbevinden van een ander verhoogt het eigen welbevinden exponentieel.
- Kennis en ervaring over hoe dit werkt en wat je eraan kan doen zijn essentieel voor de opvoeding en het onderwijs aan onze kinderen en verdienen een prominente plek in het curriculum en in de school.
- Positief passend onderwijs begint bij de leerkracht!

Learn-live-teach-embed: empower de leerkracht!

Hoe ziet dit er in de school uit? Start met de leerkrachten ...

Positief onderwijs is meer dan het inzetten van een paar technieken of het hebben van een paar experts in het team. Het gaat erom dat het ook echt geleefd wordt door de hele school en alle betrokkenen. Dus inclusief niet onderwijzend personeel en ouders. Zet daarom eerst in op de leerkrachten. Als zij echt vanuit zichzelf positief onderwijs vorm geven, brengen zij dit in authentieke relaties op anderen over en is positief onderwijs uiteindelijk ingebed in het DNA van de school. En van daaruit kan het uitstralen naar de buurt en de samenleving.

Random acts of kindness

De beweging van Random Acts of Kindness is een wereldwijde beweging van mensen die iets aardigs doen voor een ander zonder daar persoonlijk iets voor terug te krijgen. Juist het feit dat je niet persoonlijk bedankt wordt, heeft een grote uitwerking op jouw daad. Leg in het groenteschap bij de supermarkt lieve briefjes neer en kijk stiekem wat de reacties zijn of verkneukel je bij de gedachte... Dit kun je op school gemakkelijk inzetten en het geeft enorm veel plezier. Op scholen resulteert dit in kleine acties en hulp naar de omgeving toe: het opruimen van zwerfvuil, het bezoeken van eenzame mensen, random kleine aardigheidjes uitdelen, lieve briefjes achterlaten... Daar wordt de ontvanger blij van en dat maakt weer dat de gever zich nog blijer voelt. Elke dag iets aardigs doen voor iemand en daar bij stil staan aan het einde van de dag bevordert het welbevinden van mensen enorm.

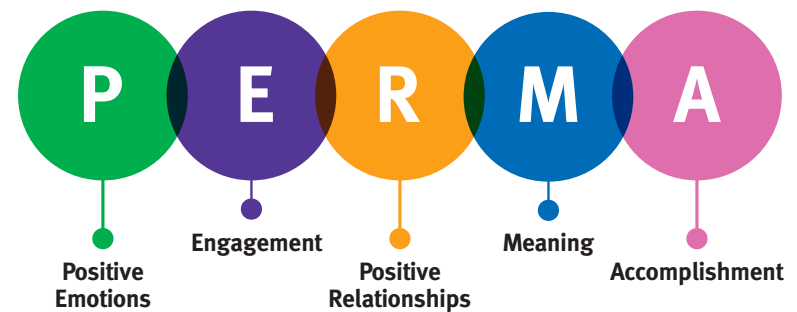
De positieve psychologie is de basis van positief onderwijs. Een aantal belangrijke bouwstenen wordt hieronder beschreven.

Het 'PERMA' model

Het PERMA is ontwikkeld op basis van onderzoek en ervaringen op scholen die hiermee werken in onder andere Australië (Geelong Grammar School) en Scandinavië. In Nederland is het model nog betrekkelijk nieuw.

Belangrijk is de basis van welbevinden (P = Positive Emotions *feeling good*), vervolgens is het van belang dat de leerling zich betrokken voelt (E = Engagement *finding flow*), dat de leerling positieve relaties ervaart en onderhoudt (R = Relationships *autentic connections*), dat het betekenisvol is voor de leerling (M = Meaning *purposeful existence*) en dat het ook werkelijk leidt tot ontwikkeling en prestaties (A = Achievement *a sense of accomplishment*).

PERMA model of well-being

In dit model zie je ook de 3 basisbehoeften van Deci & Ryan terug. Er is aan toegevoegd dat positieve emoties voorwaarden zijn om tot groei/ ontwikkeling te komen. Binnen de positieve psychologie wordt dit Flourish genoemd, oftewel floreren/ bloeien.

Oplossingsgericht werken

Inzichten en werkvormen van het oplossingsgericht werken bieden belangrijke handvaten om de principes van het PERMA model in te zetten. Bij het oplossingsgericht (of waarderend) werken maak je leerlingen (en volwassenen) bewust van al geboekte vooruitgang en bekijk je wat er nodig is voor een volgende stap in de gewenste richting. Het oplossingsgericht werken is niet nieuw, maar vindt wel steeds meer onderbouwing vanuit wetenschappelijk onderzoek. Voor wie zich graag verder wil verdiepen in de onderzoeken is het boek “Positieve psychologie in de praktijk” van Frederike Bannink (2009) een aanrader.

Oplossingsgericht werken op school vraagt van leerkrachten en kinderen een meer oplossingsgerichte houding in plaats van een probleemgerichte houding.

Kids' Skills: kindgesprek waarbij probleem omgezet wordt in oplossing

Dr. Ben Furman – een Finse psychiater – heeft een methode ontworpen (Kids' Skills), waarbij op speelse wijze *vaardigheden* worden ontwikkeld bij kinderen. Centraal staat één heel belangrijk idee: praktisch alle problemen kunnen worden opgevat als vaardigheden die nog moeten worden ontwikkeld. Problemen worden in vijftien stappen omgezet in een vaardigheid.

Kinderen bedenken dan ook zelf samen met leerkracht/ouders oplossingen voor 'problemen'. Deze methode is in boekvorm verschenen en in vele talen vertaald. Ook in het Nederlands.

Oplossingsgerichte houding	Probleemgerichte houding
Gericht op de toekomst	Gericht op het verleden
Hoe zou je het de volgende keer kunnen doen?	Waarom heb je dit zo gedaan?
Aandacht voor wat werkt	Aandacht voor wat fout gaat
Leerkracht neemt houding aan van 'niet weten' en oprechte interesse voor inbreng van het kind	Leerkracht lost alles op
Kind is competent in oplossingen vinden	Kind is incompetent in oplossen van problemen

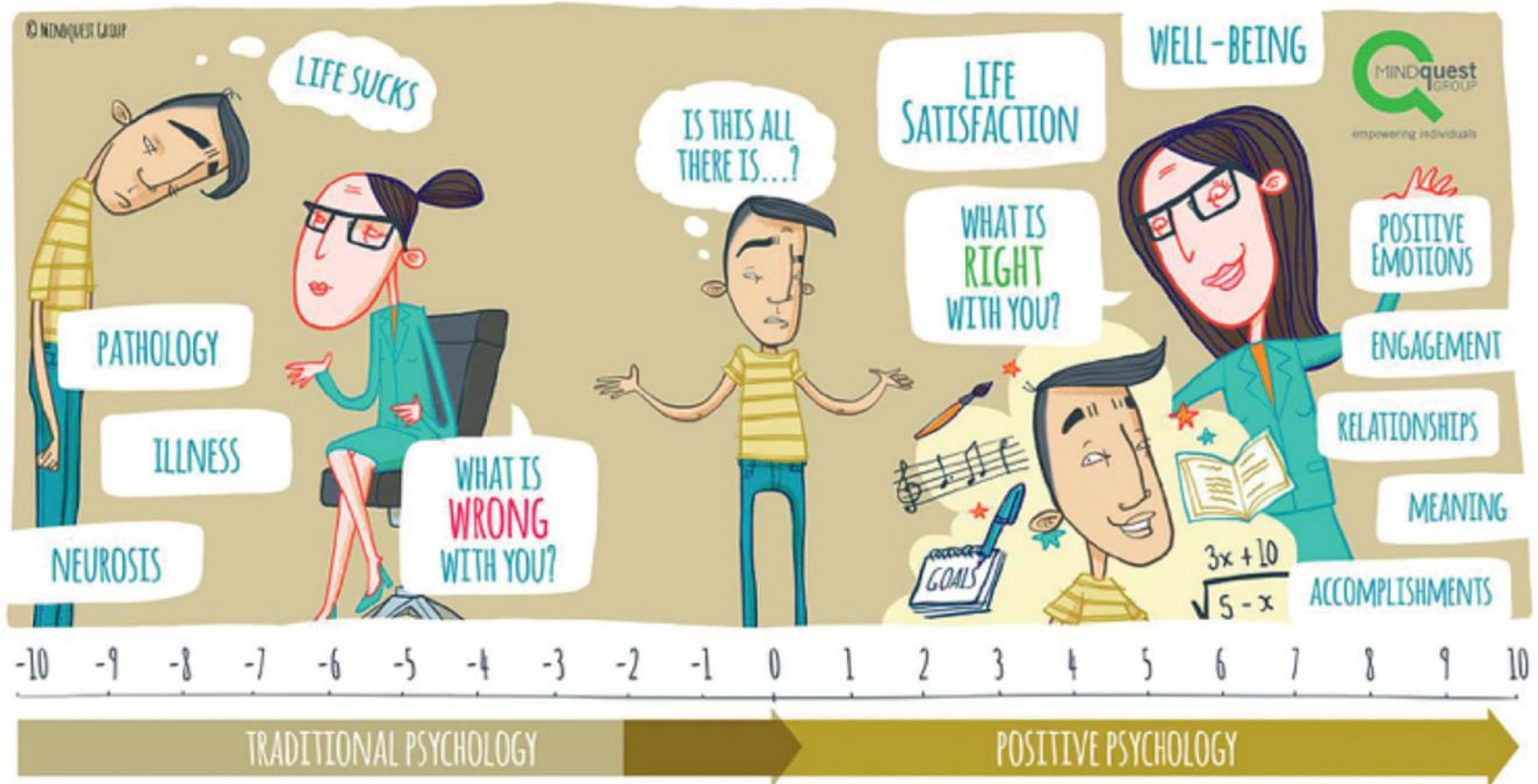
Positieve psychologie

De positieve psychologie richt zich op het vergroten van het welbevinden. Omdat welbevinden de motor is voor ontwikkeling en leren. Niet alleen het eigen welbevinden maar ook dat van anderen is hierbij de focus. Het is een reactie op de aandacht voor problemen zoals die centraal staan bij de traditionele psychologie. De onderstaande afbeelding geeft dit mooi weer.

Mensen zijn het meest gelukkig als ze kunnen werken vanuit hun kwaliteiten en talenten. Dit draagt evident bij aan een positieve

stemming en helpt mensen om te bloeien, te floreren. "Flourish" zoals Seligman (2002) dit noemt. Seligman is de grondlegger van de positieve psychologie. Hij ontdekte dat er niet alleen aangeleerde hulpeloosheid bestaat, maar dat ook optimisme kan worden aangeleerd (learned optimism). Daarvoor is het belangrijk dat mensen:

- weten wat hun kwaliteiten zijn en hoe ze die kunnen inzetten
- inzicht hebben in hun emoties en hoe ze die positief kunnen beïnvloeden
- inzetten op wat er wel werkt, op krachten in plaats van klachten.

Motivatie

Een van de belangrijkste pijlers van de positieve psychologie is de Motivatie of Zelf Determinatie Theorie van Deci & Ryan (2000). Deze theorie is bekend doordat Luc Stevens deze al vroeg in onderwijsland heeft geïntroduceerd. Relatie, autonomie en competentie zijn basisbehoeften van ieder mens en een goede balans stimuleert motivatie. De hoogste vorm van zelf determinatie leidt tot intrinsieke, autonome motivatie.

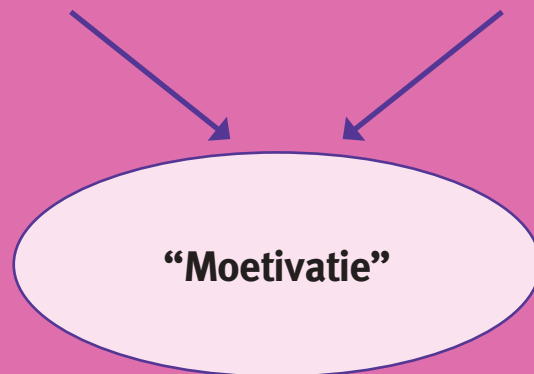
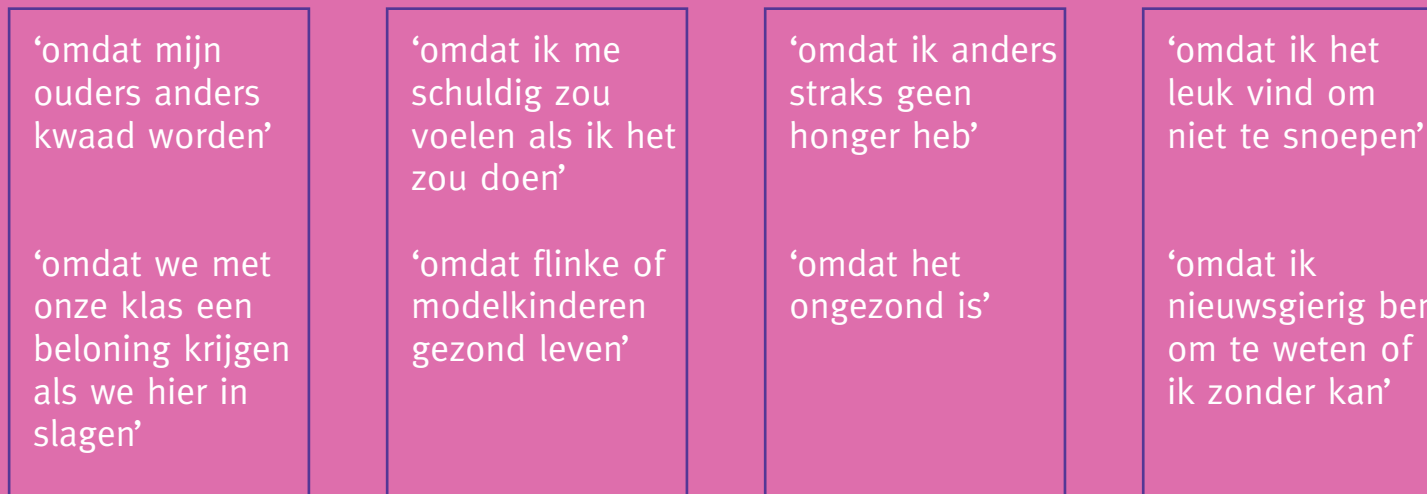
De Vlaamse hoogleraar Maarten Vansteenkiste heeft dit model vertaald naar onderwijs en opvoeding (zie onderstaande afbeelding). Hierin wordt beloning alleen als een vorm van extrinsieke motivatie gezien. Beloningen worden binnen de positieve psychologie wel ingezet om te vieren dat er (kleine) doelen behaald zijn. Het is daarbij van belang dat het om beloningen gaat die bijdragen aan het welbevinden van de groep en dat het leerdoel op zich wel intrinsiek gereguleerd is. Dat wil zeggen dat de groep autonoom gemotiveerd is en dat de beloning daar ook bij past. Zo zijn beloningen die door de groep zelf bedacht zijn vooral doelen waarbij de groep samen plezier heeft. Dan werkt het als een katalysator.

Autonome en gecontroleerde motivatie

Amotivatie	Extrinsieke motivatie				Intrinsieke motivatie
Geen regulatie	Externe regulatie	Introjectie	Identificatie	Integratie	Intrinsieke regulatie
De intentie om aan de slag te gaan is nauwelijks aanwezig	Vermijden van straf of verkrijgen van een beloning	Vermijden gevoel schuld/schaamte of behoud gevoel van eigenwaarde	Persoonlijke waarde toekennen aan de leeractiviteit	De leeractiviteit sluit naadloos aan bij eigen waarden patroon	De leeractiviteit zelf geeft voldoening en plezier
	Gecontroleerde motivatie		Autonome motivatie		
Lage kwaliteit motivatie ←—————→ Hoge kwaliteit motivatie					

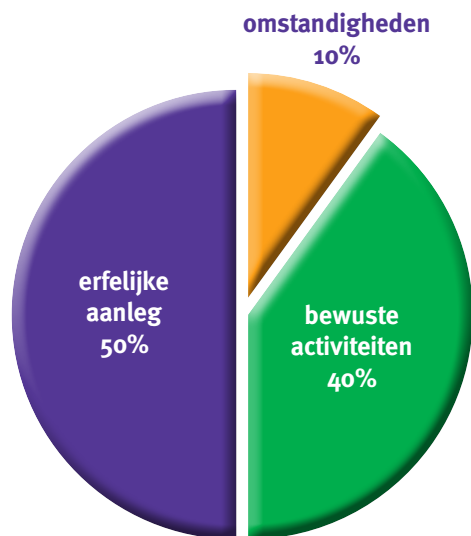
→ **Waarom snoep je niet / drink je geen frisdrank?**

Een voorbeeld van hoe motivatie werkt door Vansteenkiste.

Onderzoek naar geluk

Een van de meest geciteerde onderzoeken op het gebied van geluk is gebaseerd op longitudinaal onderzoek en op experimenten van Sonja Lyubomirski. Zij beschrijft hoe ons vermogen om gelukkig te zijn voor 50% wordt bepaald door erfelijke aanleg, 10% door de omstandigheden en 40% door bewust activiteiten in te zetten die bijdragen aan jouw welbevinden. Deze cijfers zijn een indicatie maar geven wel aan hoe belangrijk het is dat we weten wat ons welbevinden bevordert en hoe we dat kunnen inzetten. Hier ligt een belangrijke taak voor onderwijs en opvoeders. En een belangrijke reminder dat we altijd zelf actie kunnen ondernemen om ons welbevinden en geluk te vergroten.

Mindset theorie

Het wetenschappelijk werk van Carol Dweck geeft aan dat het belangrijk is om te werken aan een 'groei-mindset'. Mindset is het Engelse woord voor 'overtuiging'. Het staat voor de manier waarop kinderen (en volwassenen!) denken over zichzelf en in het bijzonder over hun intelligentie en kwaliteiten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een vaste mindset en een groei-mindset. Kinderen die sterk denken vanuit een vaste mindset geloven dat hun persoonlijke eigenschappen vaststaan. Je bent met een vaststaande hoeveelheid intelligentie en kwaliteiten geboren en dat verander je niet zomaar. Kinderen die sterk denken vanuit een groei-mindset daarentegen geloven dat ze zichzelf steeds kunnen blijven verbeteren en ontwikkelen. Je talenten zijn slechts het startpunt; je kunt steeds

blijven groeien door hard te werken en ervaring op te doen. Deze mindset is ook te beïnvloeden. Daarbij is het van belang dat je feedback of complimenten geeft vanuit groeitaal. Carol Dweck ontdekte dat kinderen die gecompimenteerd werden op hun inspanning/ het proces (process praise) veel gemotiveerder waren voor 'moeilijke' taken en uiteindelijk veel beter presteerden dan kinderen die een compliment kregen over hun intelligentie, snelheid etc. (intelligence praise).

Als je meer kunt werken aan een groei-mindset, ervaar je meer welbevinden en ben je gemotiveerd om uitdagingen aan te gaan zodat je kunt 'floreren'. Welbevinden en positieve emoties zijn van groot belang om daadwerkelijk actief aan de slag te gaan. Vanuit positieve emoties zie je kansen en kun je groeien.

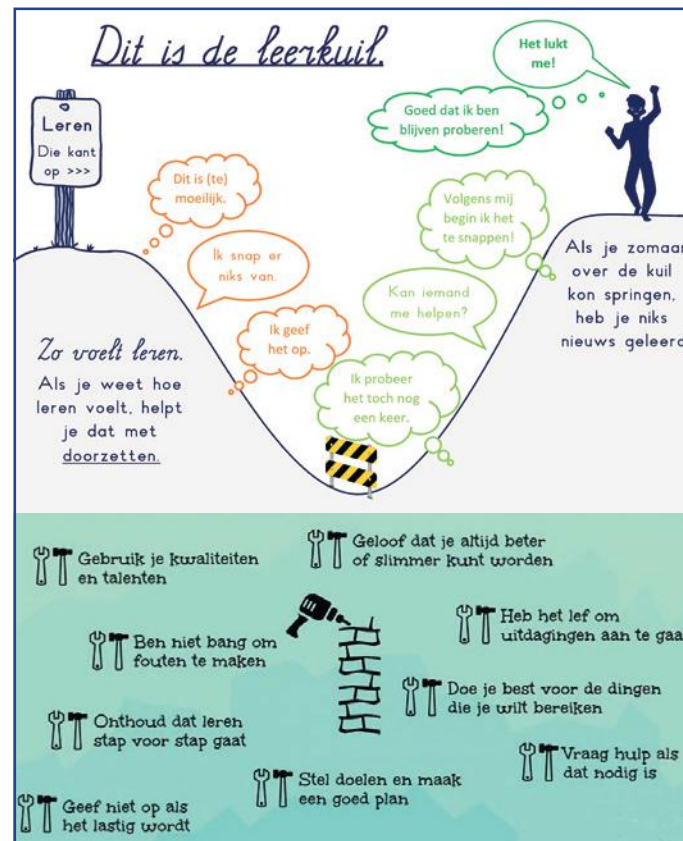
"Ik heb het nog nooit gedaan, dus ik denk dat ik het wel kan."

'Ik kan alles leren wat ik wil'
 'Uitdagingen helpen mij groeien'
 'Mijn inspanning en instelling
 bepalen mijn kunnen'
 'Feedback is opbouwend'
 'Succes van anderen inspireert mij'
 'Ik houd van nieuwe dingen doen'

'Ik ben er wel of niet goed in'
 'Mijn mogelijkheden liggen vast'
 'Ik houd niet van uitdagingen'
 'Ik kan het of ik kan het niet'
 'Mijn potentieel is een vast gegeven'
 'Als ik gefrustreerd ben dan geef ik op'
 'Feedback en kritiek zijn persoonlijk'
 'Ik blijf bij wat ik weet'

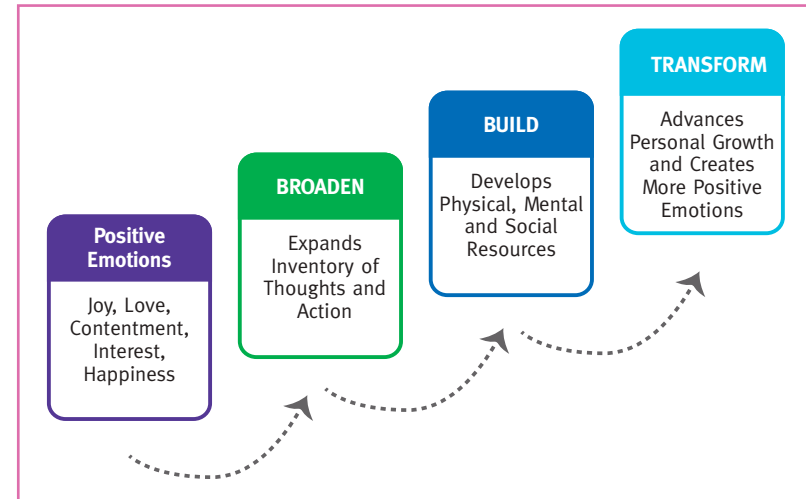
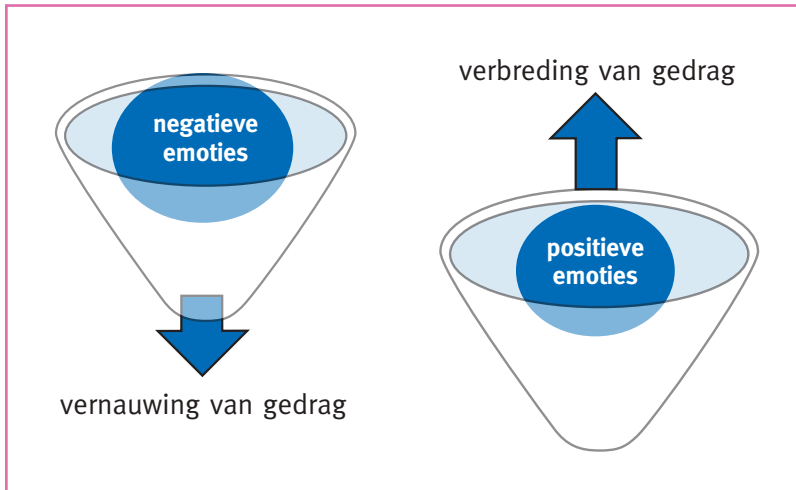

De Leerkuil

De Leerkuil (Learning Pit) is een metafoor om inzichtelijk te maken hoe een leerproces verloopt. Als leerlingen beseffen dat het heel normaal is om 'het even helemaal niet te weten' (of sterker nog: dat dat erbij hoort als je iets nieuws leert) dan wordt het gemakkelijker om door te zetten wanneer iets nog niet lukt. De Leerkuil staat centraal in het boek De Leeruitdaging van James Nottingham (2018).

Broaden en build theorie

Barbara Frederickson beschrijft het belang van het cultiveren van positieve emoties. Dit is gebaseerd op onder andere psychologisch- en neurowetenschappelijk onderzoek. Negatieve emoties versmallen het denken omdat ze evolutionair gezien gekoppeld zijn aan gevaar. Bij gevaar moet je niet teveel mogelijkheden hebben. Je moet vechten of vluchten. Dit was en is in extreem gevaarlijke situaties een overlevingsstrategie die nog steeds diep in ons brein verankerd is. Positieve emoties daarentegen bevorderen juist creativiteit en groei. Het is van belang om te werken aan een positieve emotie om zo successen te kunnen behalen en daardoor de motivatie te voeden om uitdagingen aan te gaan. Dan kan persoonlijke groei ontstaan hetgeen dan weer leidt tot meer positieve emoties.

Het Talentmodel van Annemieke Mol Lous (2011)

Weken vanuit krachten in plaats van klachten

Positief passend onderwijs richt zich op het (her)vinden van kwaliteiten en krachten van kinderen, ouders en onderwijsprofessionals. Om met Luk Dewulf te spreken “van talent ga je aan”. Het is nodig om te kunnen ‘floreren’. Het is een pleidooi om vaste systemen, het denken in tekorten en problemen om te buigen en ook al bij heel jonge kinderen op onderzoek te gaan naar hoe zij vanuit hun authentieke kwaliteiten een bijdrage kunnen leveren aan de kleine of grotere wereld. Voor ieder wezen is het van belang dat hij of zij van betekenis is. Dat maakt het leven de moeite waard. Ook als het moeilijk is. Het inclusieve denken gaat vaak nog uit van tekorten die gecompenseerd moeten worden om echt mee te mogen doen. In het talentmodel wordt gezocht naar mogelijkheden om vanuit het wezenlijke zijn een bijdrage te leveren. De VIA strenghts (www.viacharacter.org) zoals die vanuit de positieve psychologie zijn opgesteld op basis van wetenschappelijk onderzoek vormen de basis van kwaliteiten

en talenten binnen dit model. Deze 'strengths' zijn gebaseerd op universele en eeuwenoude 'deugden' die ieder mens in zich heeft maar waar sommige meer aanwezig zijn dan andere. Deze kwaliteiten en talenten moeten worden (her)ontdekt, en verder ontwikkeld. Er is geen valkuil of negatieve kant. Als er behoefte is om iets te veranderen of ergens in te groeien doe je dat ook weer door bepaalde kwaliteiten in te zetten. Het talent model daagt ook uit om vooral in te zetten op wat er lukt en andere zaken te laten liggen. Daarmee pleit het ook voor flexibele leerroutes en

maatwerk en het zoeken naar relaties en verbindingen die 'werken' voor leerlingen en leerkrachten. Uiteindelijk zullen mensen het meest in hun kracht staan als je recht doet aan hun echte wezenlijke kwaliteiten.

Een mooi voorbeeld zijn de hoog functionerende professionals die worden ingezet bij het ontwikkelen van belangrijke veiligheidssoftware en die dat zo goed kunnen omdat ze zich zo enorm kunnen focussen. Hier is hun 'probleem' namelijk een vorm van autisme, juist een talent waarmee ze zeer van betekenis zijn voor onze wereld.

Het is daarom van belang dat het onderwijs vooral focust op persoonlijke groei (floreren). Dat betekent dat groei en ontwikkeling wordt uitgelokt en dat de begeleiding wordt vorm gegeven vanuit een successteam. Echte groei en bloei kan alleen plaatsvinden als het eigenaarschap bij de betrokkene zelf ligt. Als je als mens een wezenlijke bijdrage levert aan je eigen ontwikkeling en daarmee van betekenis kunt zijn voor de kleine of grotere wereld.

In het talentmodel van Annemieke Mol Lous is dit in het kort terug te vinden:

Talentmodel	Medisch model	Sociaal model	Talent model
Centraal begrip	defect	behoefte	talent
Doelstelling	compensatie	emancipatie	persoonlijke groei/floreren
Begeleiding door	specialisten	regulier + specialist	regulier wordt specialist
Aard van de begeleiding	behandelen	reguleren	stimuleren
Sociaal proces	segregatie	integratie	inclusie
Organisatie	separaat	gekoppeld	geïntegreerd
Begeleidingsvorm	expertteam	zorgteam	successteam
Positie professional	product afleveren	proces begeleiden	groei uitlokken
Participatie	mogen meedoen	zijn onderdeel van	leveren wezenlijke bijdrage

Model 'Talent in actie' door Dewulf

Volgens Luk Dewulf leidt bewustzijn van je eigen talenten tot geluksgevoelens. Luk is deskundig op het gebied van burn-out en auteur van het boek "Ik kies voor mijn talent". Een quote:

"Gelukkige, weerbare kinderen zijn kinderen die positieve emoties ervaren. Door te spelen, door te doen waar ze goed in zijn. Door helemaal op te gaan in favoriete activiteiten. Door contexten te vinden die aansluiten op het eigen talent, drijfveren en intrinsieke motivatie. Gelukkige kinderen zijn kinderen die zich gezien, erkend en gewaardeerd voelen door ouders, leraren en vrienden. Positieve emoties zijn de motor van veerkracht en weerbaarheid."

Talent in actie

Om te floreren moet talent gezien worden. Talent wordt zichtbaar in activiteiten die je moeiteloos volbrengt én die je energie opleveren. In de definitie van Dewulf is talent relationeel. Er is alleen maar talent als het gezien wordt. Je hebt dus een betekenisvolle ander nodig die jouw talent benoemt (Dewulf, 2014).

Niet al ons talent is zichtbaar voor de buitenwereld. Is talent zichtbaar voor de buitenwereld dan noemt Luk Dewulf dit 'talent in actie'. Talent in actie is talent dat

'Talent in actie'

zichtbaar geworden is in een specifieke context door gedrag dat is ontwikkeld bij dat talent. De context hangt af van intrinsieke motivatie en drijfveren. Eenzelfde talent kan binnen verschillende contexten zichtbaar zijn. Bij elke nieuwe context zal je vaardigheden moeten ontwikkelen om je talent zichtbaar te maken. Op de website van Proeftuintjes staat een artikel met een concreet uitgewerkt voorbeeld.

39 verschillende talenten

Dewulf onderscheidt 39 verschillende talenten, die hij aantroef en die mensen gelukkig maakten als ze werden ingezet. Een overzicht van de talenten vindt u op de website van Proeftuintjes.

Overzicht van talenten

Batterij opladen om complexe wereld aan te kunnen

Ieder kind/leerkracht wil het goed doen, heeft in de basis drijfveren tot ontwikkeling. Als we die unieke basis versterken, wordt ook het gedrag dat daarbij past sterker (Els Pronk en Elke Busschots, 2020) We zien dan dat het kind/de leerkracht authentiek en ontspannen is. Van daaruit kan ontwikkeling en leren ontstaan. Het ontwikkelen van je talenten geeft je veerkracht waarbij kind/leerkracht meer van binnenuit sterker om kunnen gaan met de druk die onze complexe veeleisende (onderwijs) wereld vraagt. Je batterij laadt er van op.

Het gouden driehoeksgesprek

Een driehoeksgesprek is een gesprek waarbij leerkracht, ouder(s) en kind samen een gesprek voeren in plaats van het traditionele ‘tienminutengesprek’ met alleen de ouder(s). Tijdens dit driehoeksgesprek van 15 tot 20 minuten worden doelen en resultaten van de leerling doorgenomen, maar ook de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind. Belangrijk is dat de leerkracht niet in de ‘zendmodus’ staat. Het is belangrijk dat het iedereen duidelijk is wat er van hen verwacht wordt. Essentieel is dat het kind een flinke inbreng heeft.

Op deze manier krijgen kinderen meer eigen verantwoordelijkheid voor hun ontwikkeling en hun leerproces en ouders worden hierbij actief betrokken. Het gesprek wordt inhoudelijk samen met het kind voorbereid en er is steeds aandacht voor de talenten van kind/ouders/leerkracht en voor wat er al goed gaat.

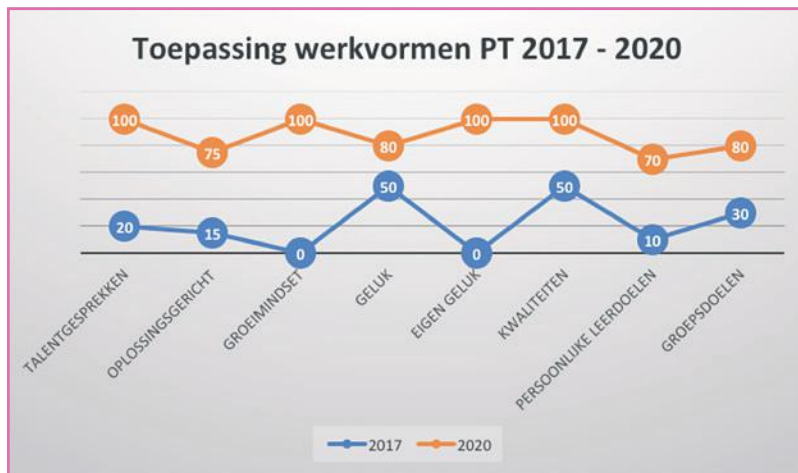
Ook voor ouders is deze manier van gesprekken voeren heel anders dan de traditionele 10-minutengesprekken. Neem ouders mee in deze verandering en leg uit vanuit welke visie je dit als school wil doen.

*“ALS JE FOCUST OP RESULTAAT
ZUL JE NOOIT VERANDEREN
ALS JE FOCUST OP VERANDEREN
ZUL JE RESULTATEN ZIEN!”*

WAT ZIJN DE EFFECTEN VAN DE PROEFTUINTJES?

Om te kunnen inventariseren welke onderdelen en werkvormen vanuit de proeftuintjes als effectief worden ervaren, hebben we veel geobserveerd, focusgesprekken gevoerd en processen beschreven. Ook zijn er elk half jaar evaluatieformulieren ingevuld. Onderstaande grafieken geven een aantal uitkomsten van de kwalitatieve en kwantitatieve analyses weer zoals die ook zijn opgenomen in de rapportage voor het SWV.

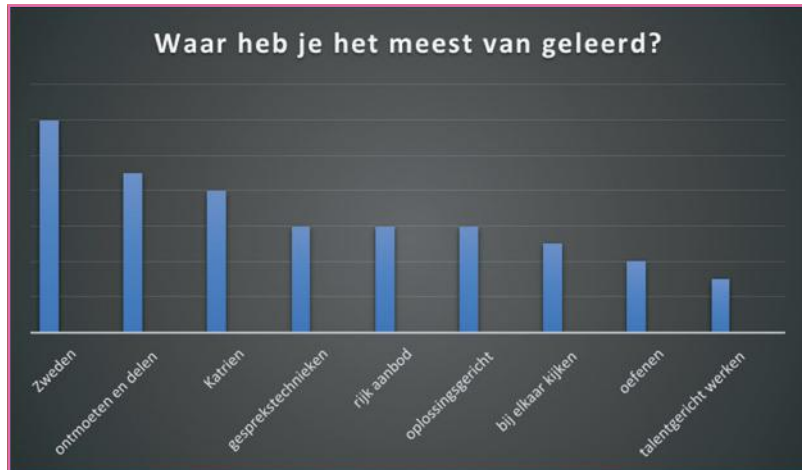
Tabel 1

Bij alle 14 leerkrachten is onderzocht hoe vaak zij de werkvormen van de proeftuintjes inzetten bij de start in 2017 en bij de eind evaluatie in 2020. In deze tabel is te zien dat zij de verschillende werkvormen aanzienlijk vaker inzetten. Zo groeien zij allemaal ($n=14 = 100\%$) op de groei mindset en het werken aan hun eigen geluk. Dat doen zij nu dagelijks of zelfs meerdere keren per dag. Een grote meerderheid voert ook veel vaker talentgesprekken met kinderen. Ze spreken in het algemeen veel meer in termen van talenten en kwaliteiten.

Tabel 2

Bij de open vraag naar welke werkvormen de deelnemers inzetten vanuit de proeftuin en hoe vaak, valt op dat vooral de aandacht voor de groei-mindset, oplossingsgerichte technieken, het werken aan geluk en het werken met kwaliteiten enorm is toegenomen. De deelnemers geven aan dat de grote meerderheid de werkvormen minimaal wekelijks (95%) inzet, waarvan 42% het dagelijks inzet en 23% zelfs meerdere keren per dag bewust deze interventies toepast. Maar ook andere werkvormen worden regelmatig toegepast.

Tabel 3

Unaniem geven de deelnemers aan dat de studiereis naar Zweden hen veel verdieping heeft gegeven. Het zien van hoe het echt anders kan, de sfeer op de scholen, het ontmoeten en samen delen en reflecteren gedurende deze drie dagen wordt als bijzonder waardevol ervaren. Vooral ook het ervaren van de oplossingsgerichte aanpak in de praktijk heeft hen veel gebracht en geïnspireerd om dat ook in Nederland verder vorm te gaan geven. Het samen delen wordt sowieso genoemd als een belangrijk element. Dat ze daarvoor tijd en gelegenheid hebben gekregen wordt hoog gewaardeerd. Opvallend is ook dat de voorbeelden en gesprekstechnieken die via Katrien Schober zijn ingebracht door alle deelnemers als bijzonder waardevol zijn ervaren.

Tabel 4

Unaniem noemen de deelnemers het belang van het inzetten van de groei-mindset, gebruik van groeitaal en de oplossingsgerichte gespreksvoering voor alle scholen. Daar zitten nog vele deel-aspecten in verborgen. Het werken aan en met emoties, de schaalvraag en de wondervraag en het hanteren van de kids' skills methodiek (Furman) zijn onderdeel van het oplossingsgericht werken. Ook de leerkuil ervaren ze als een belangrijk hulpmiddel om leerlingen meer eigenaarschap te geven en hun groei-mindset verder te ontwikkelen.

Conclusies en aanbevelingen

Uit dit onderzoek blijkt dat er binnen de proeftuintjes positieve ervaringen zijn opgedaan en dat er in de praktijk ook al veel meer gebruik wordt gemaakt van alle vaardigheden en werkvormen die aan bod zijn gekomen.

De deelnemers zijn heel positief over de effecten van de proeftuin op hun eigen ontwikkeling en op hun werk in de groep en/of in de scholen. Evidence based werken vanuit de positieve psychologie biedt prachtige mogelijkheden voor leerkrachten en leerlingen om hun echte kwaliteiten en talenten in te zetten en dragen bij aan een positieve sfeer in de klas waarbij kinderen veel eigenaarschap krijgen en meer gemotiveerd zijn om een bijdrage te leveren aan hun eigen ontwikkeling, die van de groep en van de school.

Nu de zaadjes zijn geplant, gaan deze bloemen zelf verder bloeien en met behulp van vlinders en bijen verspreiden zij zich verder.

Aanbevelingen voor leerkrachten en scholen

1. Investeer in relaties en het voeren van goede gesprekken waarbij het eigenaarschap van de leerlingen en het geloof in eigen kunnen worden ingezet. Dit kan onder andere door het werken met oplossingsgerichte/ waarderende methodieken.
2. Betrek ouders positief bij het ontwikkelproces van hun kind.
3. Maak welbevinden een top prioriteit. Dan gaat de rest vanzelf (nou ja bijna...).
4. Waardeer en leer van alle mooie kleine momenten die bijdragen aan fijn onderwijs, een fijne school en maak en houdt dit zichtbaar.
5. Toon deze waardering ook zo vaak mogelijk en maak dit tot cultuur op school.
6. Train leerkrachten en leerlingen om groeitaal te gebruiken.

7. Durf te denken in mogelijkheden, flexibel onderwijs en maatwerk.
8. Stimuleer leerlingen en leerkrachten om te werken met groei-mindset feedback, groeitaal en het gebruik van de Leerkuil
9. Zet regelmatig energizers en ontspanningsmomenten in.
10. Gebruik de inzichten vanuit de positieve psychologie om leren leuk(er) te maken en om zoveel mogelijk leerlingen een fijne tijd te geven op school. Ook leerlingen waarmee het soms wat moeilijker loopt hebben baat bij deze aanpak.

Het is goed om te weten dat bovengenoemde aanbevelingen wereldwijd worden gedaan en ook in Nederland steeds meer draagvlak krijgen. Niet alleen in het onderwijs maar ook bij andere organisaties zoals bedrijven en zorg.

*ERVARING ZONDER THEORIE
IS BLIND, MAAR THEORIE
ZONDER ERVARING IS NIET
MEER DAN EEN
INTELLECTUEEL SPELLETJE*

*Immanuel Kant
Duits filosoof (1724-1804)*

deel 2

ERVARINGEN

Ervaringen van Juul van der Ziel

POSITIEVE PSYCHOLOGIE IN GROEP 1 EN 2

Werkend in de onderbouw was het even zoeken hoe ik de aspecten van positieve psychologie ging toepassen bij jonge kinderen. Sommige dingen deden we op mijn school al vanuit de Kanjertraining. Ik besloot eerst, meer dan voorheen, aandacht te geven aan het herkennen en benoemen van emoties.

Prentenboeken

In de gouden weken beginnen we met allerlei prenten-boeken waarin emoties centraal staan: 'Gewoon zoals je bent' van Jonny Lambert bijvoorbeeld of 'Blij, bang boos' van Guido van Genegten en zo meer.

De appluisjespot wordt ingezet om goede positieve momenten in de klas te benadrukken, de gevoelsthermometer om te peilen hoe een kind een activiteit ervaren heeft, of een dag, of na het buitenspelen.

Foto's en filmpjes

Maar hoe ga je met een vijfjarige in gesprek over talenten? Hoe zorg je ervoor dat je echt bezig bent op het niveau van dit kind? Om dit te ervaren ben ik aan de slag gegaan met foto's en filmpjes. Door samen met kinderen foto's (en filmpjes) te maken van plekken in de school en in de klas waar ze blij van werden (talent in actie). Na het foto's maken gingen we ze samen bekijken, ordenen en er een talentenposter van maken. Het gesprek

28

Ervaringen

dat je voert bij de foto's en filmpjes geeft je zicht op onderliggende talenten.

Voorbeeld

Zo had ik een slimme herfstleerling in de klas die uit zichzelf nooit een themahoek inging. Ze was super actief in het meedenken en opbouwen van de hoek, maar als het op kiezen aankwam koos ze veilig (leeshoek, kleurplaat, werkje). Wat zit daarachter? Uit de rondgang met de camera blijkt dat ze deze themahoek (een kledingwinkel met feestkleding), reuze interessant vindt en er blij van wordt, vertelt ze. 'Je kunt die mooie glitterjurken aandoen en sieraden, je kunt in de spiegel kijken hoe je eruit ziet.' We maken een talentposter. Al snel wordt duidelijk dat het een taalsterk meisje is, dat een Sfeervoeler, een Planmaker en Mooimaker is. Ze ziet niet alle rollen zitten en heeft duidelijk voorkeuren, vanuit een liefde voor toneelspelen, verkleden en mooie spullen. Ze wil niet 'met zomaar iedereen' een spelhoek in, willen anderen wel mee in haar idee? Wat houdt je tegen, wat heb je nodig om daar wel te gaan spelen? Soms is een gesprek al voldoende om de drempel te nemen. En heb je die drempel eenmaal genomen dan kom je er tot je verassing achter dat een ander kind jou ook kan inspireren tot leuk spel, dat je rollen kunt verdelen en kunt wisselen van rol, dat je om beurten iets kunt doen. Want wees eerlijk, soms moet je in de kledingwinkel ook de winkeljuffrouw zijn en hard werken om al die mooie feestjurken die de klant gepast heeft weer netjes op te ruimen!

Zicht krijgen op de dingen waar een kind blij van wordt geeft je inzicht in de drijfveren van een kind en helpt je als leerkracht om het kind beter te begrijpen en te helpen. Het kind krijgt meer veerkracht.

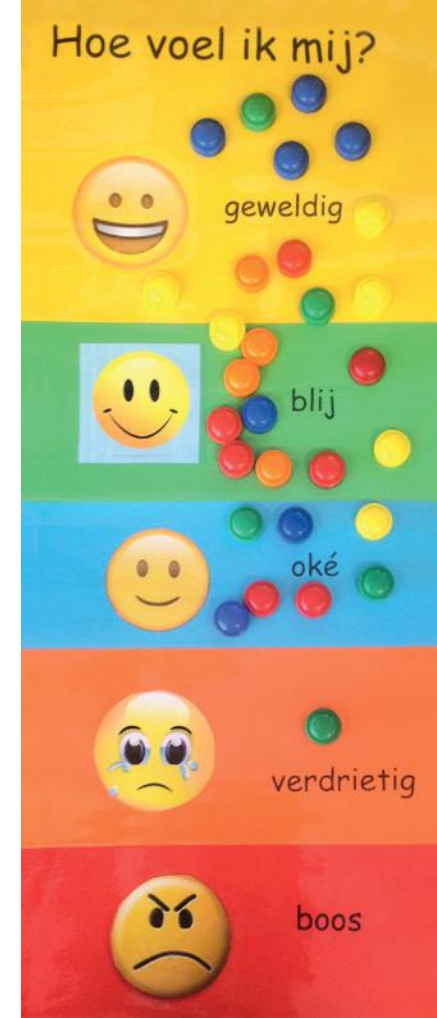
Oplossingsgericht

Heeft een kind zicht op de dingen die het al kan en nog moet leren? Met een aantal kinderen heb ik oplossingsgericht gesprekken gevoerd. De pictokaartjes bij 'dit kan ik al', 'dit kan ik al een beetje' en 'dit vind ik nog moeilijk' neerleggend, krijgen kinderen zicht op hetgeen ze allemaal al kunnen en nog willen leren. Het in beeld brengen, merkte ik, hielp in bewustwording en was al een deel van de oplossing. Het gedrag dat ze gingen aanleren werd beloofd door het te zien en het te benoemen, ha!... en dan natuurlijk weer een appluisje in de pot!

Juul van der Ziel

De Sjofar

Ervaringen van Clarissa van Kruistum

DE KRACHT VAN POSITIEVE TAAL EN EEN GOEDE BALANS

Ik heb veel geleerd tijdens de proeftuintjes en vond het ook altijd fijn om met mijn collega's in de proeftuin samen te werken. Het is goed om met elkaar te delen en ze zijn ook bij mij op school op bezoek geweest. Dat vonden veel van hen best een heftige ervaring omdat er veel zieke kinderen zijn en kinderen met behoorlijk veel beperkingen. Bij passend onderwijs kom je juist deze kinderen niet echt veel tegen in de gewone scholen. Door zo bij elkaar naar binnen te kijken, vergroot je elkaars wereld en ideeën. Je doet inspiratie op en zorgt voor meer verbinding binnen het onderwijs in Apeldoorn.

Het is super om nu heel veel positieve taal te hebben en altijd te kijken naar oplossingen. We hebben in de proeftuintjes veel geoefend en elkaar geïnspireerd. Ik ben vanuit mijzelf best positief, maar nu ik weet hoe positieve emoties doorwerken op alles, zet ik het nog bewuster in.

Steeds weer nieuwe kansen

Ik spreek met de leerlingen af dat we elk moment weer opnieuw starten en vervelende situatie gewoon achter ons laten. Dat geeft een prettige sfeer in de groep. Op deze manier kijk en denk je in mogelijkheden en kansen. Problemen zet je dan om naar vaardigheden en hiervoor bedenk je mogelijkheden zodat je het kan ombuigen naar iets positiefs. Iets wat helpend is voor de leerling.

Wat ik ook toepas, is het heel duidelijk met elkaar benoemen van talenten en elkaar complimenten geven. Mijn leerlingen glunderen dan helemaal. Het is gewoon heel mooi om met elkaar te kijken naar wat er wel goed gaat en daar bij stil te staan. Dat probeer ik voor mijzelf ook zo goed mogelijk te doen. Ook al is het soms heel moeilijk...

De leerling krijgt meer succes-ervaringen waardoor het zich fijner, veiliger en gelukkiger voelt. Het geeft de leerling ook autonomie waardoor hij/zij zijn verantwoordelijkheid neemt en zelf met oplossingen komt. Dit alles deed ik samen met mijn klassenteam. Het was eerst even puzzelen met de inzet, maar naarmate we het vaker gingen inzetten, werd het onze tweede natuur.

Opkickers voor energie en ontspanning

Mijn leerlingen vragen vaak om de 'Opkickers' omdat het hen goed doet. Ze krijgen er energie van of ontspannen juist en het helpt hen om zich te concentreren. Vooral bij kinderen met epilepsie is het super belangrijk om de oefeningen regelmatig te doen. Ze zijn speciaal voor deze doelgroep ontwikkeld door Marion Breider en gericht op ontspanning en het vergroten van alertheid. Opkickers werken ook prima bij andere kinderen. Daarom heb ik deze werkvorm uitgewerkt in deel 3.

Clarissa van Kruistum

Het Kroonpad

Ervaringen van Gertrude van Walstijn

SPELEND LEREN IN EEN FLOW ERVARING

Zelf ontwikkel ik al langer materialen om mijn lessen leuker en effectiever te maken. Je kan van heel veel lessen spelletjes maken of het aanbieden in een speelse vorm. Dat gaat het leren eigenlijk vanzelf. Ook bij de oudere kinderen. Je merkt dan echt dat ze in een soort FLOW ervaring terecht komen. Dat is een belangrijk begrip binnen de positieve psychologie. Tijdens een FLOW ervaring ga je helemaal op in waar je mee bezig bent en vergeet je plaats en tijd (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

Op basis van de kennis en ervaring die we hebben opgedaan in de proeftuintjes heb ik een spel ontwikkeld waarbij kinderen elkaar beter leren kennen en elkaar complimenten geven. Zelf leer ik daar ook veel van: kinderen gaan veel delen met je over hun persoonlijk leven en vooral van de dingen die hen energie geven. Het is zo leuk om met elkaar te genieten. Natuurlijk zijn er ook wel momenten dat het minder gaat, maar dan kan je altijd weer iets positiefs oppakken.

In het begin vond ik het moeilijk om op school steeds aandacht te vragen voor mijn ervaringen en ontdekkingen. Maar naarmate de collega's van mijn team meer zagen van wat ik deed en hoe dat werkte, gingen ze steeds meer dingen overnemen. Afgelopen jaar heb ik vaak tijdens teamvergaderingen

voorbeelden en informatie ingebracht. Ook heb ik workshops gegeven over de 'groei-mindset' en het werken vanuit kwaliteiten en talenten. Nu komen mijn collega's regelmatig naar mij toe als ze een vraag hebben, een werkvorm zoeken of een leerling hebben met wie het niet zo lekker gaat. En het leuke is dat het gedachtengoed zich als een olievlek verspreid: dat geeft ook bij mij een FLOW!

Graag deel ik het Ganzenbord met jullie als speciale werkvorm omdat ik dit echt zelf heb ontwikkeld gebaseerd op wat ik geleerd en ervaren heb. Je vindt dit Ganzenbord in deel 3.

Gertrude van Walstijn

Het Kompas

Ervaringen van Hilda de Leeuw

JE BENT ZO KANSRIJK ALS JE ZELF DENKT

Juni 2017: er wordt een oproep gedaan in de vergadering om deel te nemen aan een 'Proeftuintje'. Ik haak af omdat mijn brein 'iets met tuinieren' registreert. Ik heb geen groene vingers en luister niet verder. Wat een geluk dat mijn directeur wél iets in mij ziet met betrekking tot deze Proeftuin.

Na een gesprek mag ik deelnemen en dat betekent een reis van nu bijna 3 jaar waarin ik ontzettend veel heb geleerd, zelf ben gegroeid en collega's en kinderen om mij heen heb helpen groeien in positieve psychologie. Er is zoveel langsgelopen waar ik wel wat mee wil en kan: talentgericht onderwijs en talentgesprekken, oplossingsgericht werken en oplossingsgerichte gesprekken, breinologie en growth mindset, geluk in het onderwijs en buiten leren.

Het is geweldig om met zoveel bevlogen mensen uit hetzelfde werkveld op regelmatige basis samen te komen om meer te leren over de Positieve Psychologie, dat toe te passen en samen werkvormen en ideeën te delen. In mijn eigen werkomgeving probeer ik allerlei werkvormen uit met collega's (korte, prikkelende activiteiten tijdens de vergaderingen) en met de leerlingen.

Het eerste jaar dat ik deelneem aan deze Proeftuin werk ik met kinderen met een zeer laag ontwikkelingsniveau die op breed gebied beperkt worden door hun autisme. Deze kinderen moet je goed observeren om te kunnen bepalen wanneer zij in een 'flow' komen, waar ze echt blij van worden. Een talentgesprek voeren is met deze kinderen niet mogelijk. Uiteindelijk bedenk ik een werkvorm waarbij ik én de ouders betrek bij mijn onderwijs én heel goed kijk naar waar de talenten liggen van deze kinderen. Met de bedoeling het onderwijs aan deze leerlingen nog beter in te richten.

“Een hommelmot kan volgens de aerodynamische wetten niet vliegen. Gelukkig weet hij dat zelf niet.”

Jayden uit mijn groep denkt niet na over wat hij wel en niet kan of ooit zal kunnen. Jayden is, leeft in het nú.

Tip: bekijk het filmpje 'animal school raising small souls'

Het tweede jaar dat ik deelneem aan de Proeftuin, heb ik een heel ander soort groep: een bovenbouwgroep met zeer uiteenlopend niveau. We slagen er met het klassenteam in er een meer samenhangende, positieve groep van te maken. Dit komt zeker ook door het toepassen van verschillende werkvormen uit de Proeftuin. We maken onder andere doelen waar de kinderen aan werken zichtbaar en introduceren de appluisjespot (zie deel 3).

Hilda de Leeuw

De Zonnehoek

Het in de groep zichtbaar maken van een doel

De appluisjespot

Ervaringen van Rozanne Ebbinge

DENKEN IN OPLOSSINGEN EN DE KRACHT VAN TAAL

Wat ik heb geleerd en nu nog dagelijks toepas zijn onderdelen uit de workshop over Growth en Fixed Mindset van Platform Mindset en uit de workshop oplossingsgerichte gesprekken van Katrien Schober.

Mindset: “not yet”

Na de workshop over growth en fixed mindset ben ik mij heel erg bewust geworden van het woordje nog. Wat een grote invloed een klein woord als het woord nog kan hebben.

Leerlingen in mijn klas zeggen vaak: “ik kan het niet, ik begrijp het niet, ik snap het niet”. Zij krijgen van mij nu stevast het antwoord: “nee, je kan het nog niet, je begrijpt het nog niet, je snapt het nog niet en ik ga je helpen”. Ook de groeikaarten van platform mindset zijn mooie voorbeelden om te gebruiken in gesprekken met de leerlingen uit mijn klas.

Voorbeeld bij ruzie: “wat wil je de volgende keer?”

Na onze workshop van Katrien Schober over oplossingsgerichte gesprekken heb ik het geleerde direct in de praktijk toegepast. Er deed zich een situatie voor tijdens de pauze tussen een paar leerlingen. Waar ik voorheen samen ging praten over wat er was gebeurd, deed ik dat deze keer niet. De leerlingen keken me ietwat vreemd aan, bijna wat verontwaardigd omdat we het niet

gingen hebben over wat er precies was voorgevallen. In plaats daarvan bevroeg ik de leerlingen over wat ze de volgende pauze anders gaan doen om er voor te zorgen dat het niet nog een keer gebeurt. Wat kan de ene leerling anders gaan doen en wat kan de andere leerling anders doen om te voorkomen dat het niet nog een keer gebeurt. Het vergt even anders denken van de leerlingen, maar ze kunnen het eigenlijk heel erg goed. En zo ben ik dat in meer situaties gaan toepassen. Samenwerkopdrachten die niet goed liepen, wat doe je de volgende keer anders. Wat ging er goed en wat doe je een volgende keer weer, omdat het voor jou werkt?

Rozanne Ebbinge

De Tweede Stee

WAAROM?

**Van: “Waarom...”
naar “Wat maakt dat je...”**

Waarom heeft vaak een negatieve lading. Waarom doe je dat nou, waarom doe je dat zo, waarom luister je niet. Toen ik me dat realiseerde, hoorde ik het steeds vaker. Bij collega's, maar ook thuis. Ik probeer nu zelf het woord waarom zoveel mogelijk te mijden en probeer vragen oplossingsgericht te formuleren. Wat maakt het dat je het op deze manier hebt gedaan. Wat is de reden dat je het hebt gedaan, zoals je het hebt gedaan. Zonder negatieve lading wordt de ander gedwongen om over zijn of haar eigen handelen na te denken.

Soms ontkom je niet aan de waarom vraag en is die ook heel legitiem om te stellen, maar als het kan, dan vermijd ik waarom.

“Hard werken verslaat talent, als talent niet hard werkt.”

Ervaringen van Angelique Duthler

HET PIPPI LANGKOUS EFFECT EN DE ROL VAN DE LEERKRACHT

Drie jaar geleden werd mijn aandacht getrokken door een advertentie van het SWV. Een vacature om vorm te gaan geven aan positief passend onderwijs met hart en ziel.

Drie jaar verder

Ruim drie jaar verder kijk ik terug op een bijzondere tijd met een mooie groep diverse vrouwen. Verschillende vrouwen met verschillende inbrengen met respect voor elkaar en gebruik makend van elkaars talenten. Een afspiegeling van hoe we ons onderwijs zo graag vorm willen geven.

Talent (weer) zichtbaar maken

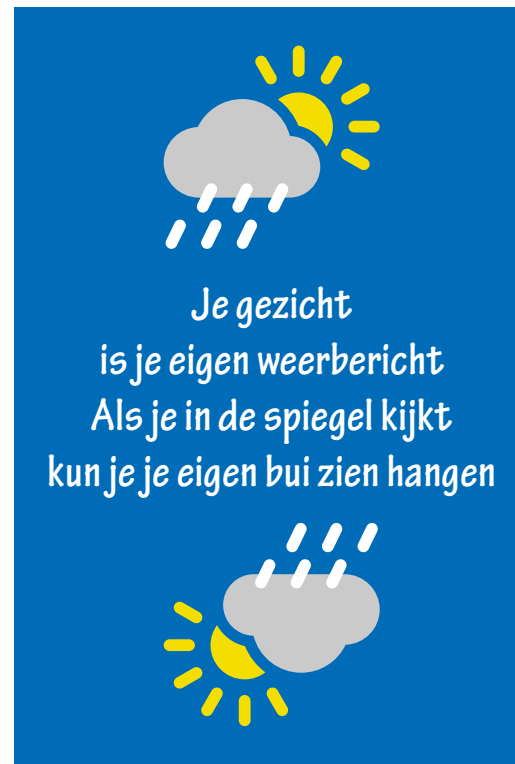
Hoe mooi zou het zijn als onze kinderen zo met elkaar in de klas kunnen zitten. Want één ding is me de afgelopen twee jaar wel duidelijk geworden. Ieder kind heeft talenten. Soms zijn ze een beetje ondergesneeuwd, maar met een beetje prikkelen komen de mooiste dingen naar boven. Dingen waarvan kinderen zich soms niet eens bewust van zijn. En wat kinderen vaak ook niet als talent zien, omdat het niet benoemd wordt of zelfs

uitgelegd wordt als iets negatiefs. In ieder kind zit een klein vlammetje dat graag wil schijnen. Misschien niet altijd direct zichtbaar, maar jij als leerkracht kan dit naar boven halen.

Geluk van de leerling, de rol van de leerkracht

Een kind wat lekker in zijn vel zit voelt zich gelukkiger. Hoe kunnen we het geluk bij kinderen vergroten? In Zweden (studiereis) doen ze dit al heel goed: niet vragen hoe het kind zich een door ons bedacht systeem kan aanpassen, maar wat kan ik als leerkracht doen om dit kind te laten groeien/ontwikkelen? Verloopt deze groei niet volgens plan dan kijk ik naar mezelf. Waar heb ik als leerkracht niet goed naar dit kind gekeken waardoor de ontwikkeling niet verloopt zoals gewenst.

Als je met kinderen werkt vanuit je hart dan doe je al heel veel goed. Betrokkenheid, oprechte interesse en zien dat ieder kind talent heeft zijn voor mij de sleutelwoorden

PIPPI

Bij alles wat ik de afgelopen periode leerde moest ik altijd aan de slogan van Pippi Langkous denken. "Ik heb het nog nooit gedaan dus ik denk dat ik het wel kan". Ik noem dit graag het pippilangkouseffect.

Ik denk dat een heleboel kinderen de basisschool binnen komen en nog in volle overtuiging zijn dat ze alles kunnen.

En toch gebeurt er in de basisschool periode iets waardoor ze gaan twijfelen aan zichzelf. Ze passen zich aan ze durven niet mee helemaal zichzelf te zijn. Talenten raken ondergesneeuwd. Het kind past zich aan aan het systeem.

Zo jammer want in elk kind schuilt een Pippi Langkous en wij als leerkrachten kunnen dit met mooie werkvormen/ gesprekken proberen weer naar boven te halen.

Eigen verantwoordelijkheid voor geluk

Kinderen verantwoordelijk maken helpt ook mee om je gelukkig te voelen en je talenten te ontwikkelen. De school is van ons samen. Hier voelen we ons veilig en kunnen we ons ontwikkelen. Het is echter van belang om geluk ook echt op de agenda te zetten. Eigenlijk elke dag...

Hoe kom je s 'ochtends binnen?

Angelique Duthler

Spitsbergen

Ervaringen van Daniëlle Rorije

POSITIEVE ZAADJES PLANTEN EN GENIETEN VAN ALLE BLOEMEN

Persoonlijk heb ik veel geleerd tijdens dit hele proces. In het begin wist ik nog niet goed hoe ik het geleerde in de Proeftuintjes in de praktijk toe moest passen. Gelukkig heb ik ervaren veel heeft opgeleverd: niet alleen mij maar zeker ook voor de collega's op school.

Eigenaarschap vergroten

Als intern begeleider ben ik betrokken bij twee basisscholen. Op beide scholen kan ik veel inzetten vanuit de proeftuintjes. Op de ene school begeleidde ik een moeilijk proces. Een positieve blik is hierbij nodig en oplossingsgerichte processen zijn in gang gezet. Dan merk je hoe belangrijk taalgebruik is en dat de aanhouder uiteindelijk wint. Ik ben trots op het team en er zijn belangrijke stappen gezet. Op de andere school was de positieve blik al meer aanwezig en waren er andere dingen nodig. Samen bouwen aan een gemeenschappelijk doel is hier meer het aandachtspunt geweest.

Wat is er wel mogelijk?

Het meest trots ben ik op het feit dat we samen nu positiever naar kinderen kijken. Collega 's vragen mij vaker om even met hen mee te kijken. Er wordt dan veel meer

gekeken naar wat er wel mogelijk is. Er wordt zelfs nauwelijks negatief gepraat over kinderen. De kinderen hebben meer autonomie en zijn zichtbaar blijer.

Ik durf zelfs te stellen dat we sneller nieuwe kinderen toelaten op school, waar we vroeger teveel keken naar mogelijke problemen en belemmeringen...

De combinatie met het traject 'The leader in me' sluit prachtig aan bij het positieve gedachtengoed. En mijn enthousiaste directeur natuurlijk. Dat helpt enorm. Van alle mooie dingen, heb ik ervoor gekozen om als speciale werkvorm aandacht te geven aan 'driehoeksgesprekken'.

Positieve zaadjes planten en genieten van alle bloemen...

En toen was er CORONA. Eigenlijk is het thuisonderwijs best goed bevallen en hebben we er veel van geleerd. We zien ook dat onderwijs eigenlijk veel flexibeler georganiseerd kan worden. Meer persoonlijk en op maat. Out of the box denken. Wat is er mogelijk in een tijd, dat veel dingen niet meer mogelijk zijn. School is veel meer dan cognitief leren. Dat hebben we ook in Zweden heel sterk

ervaren. Mijn uitgangspunt is om altijd vanuit positieve intenties te denken. Een voorbeeld:

Een boze mail van een ouder maakte dat leerkrachten de neiging hadden in de verdediging te schieten. De boze mail terug was al klaar. We hebben het omgedraaid. We hebben een mail gestuurd met daarin begrip voor de situatie en een bedankje voor het delen van haar zorgen met ons. Vervolgens heb

ik haar uitgenodigd voor een gesprek. Nog diezelfde dag kregen we een excuus mail en stond ze meer dan open voor het gesprek.

Positieve zaadjes planten en genieten van alle bloemen! Zo simpel kan het zijn.

Daniëlle Rorije

OBS Beekbergen, De Bongerd

Ervaringen van Ilona Lutgendorff

ALLES WAT AANDACHT KRIJGT GROEIT

Positief Passend onderwijs; met hart en ziel!, dit was de quote waar ik van op ‘aan’ ging. Mijn innerlijke vlammetje laaide op toen deze oproep voor de proeftuintjes voorbij kwam.

Mijn rugzak aan kennis en ervaring bleek nog ruimte te hebben voor meer vulling, verdieping van wat er al was. De Proeftuin is voor mij een **speeltuin**. Net zoals een kind heb ik spelenderwijs geoeft met vaardigheden, zoals **leiderschap**, het inzetten van mijn talenten zoals de **Positivo**, de **Bruggenbouwer**, **Groeimotor** en **Buikdenker**. Spelen vanuit de vraag ‘**Wat deed ik daar, dat het een succes was?**’ Allemaal voeding voor mijn wortels en het dieper laten wortelen. Als vanzelf ontstond er ‘flow’ en bemerkte ik een opwaartse spiraal. Inmiddels is de Proeftuin-Speeltuin voor mij uitgegroeid tot ‘**ontwikkeltuin**’.

Inmiddels worden zaken zichtbaar als ik om mij heen kijk op de scholen. Als ik goed luister hoor ik dat de taal verandert hoe leerkrachten praten met en over kinderen. Ook binnen het SWV spreken we met elkaar de oplossingsgerichte en talentgerichte taal. De manier van kijken verandert, we zien samen waar het al (een beetje) lukt en gaan op zoek naar hoe we daar meer van kunnen doen.

Waar ben ik meer van gaan doen? Je ziet het in de woordwolk.

Life Skills en Random acts of kindness

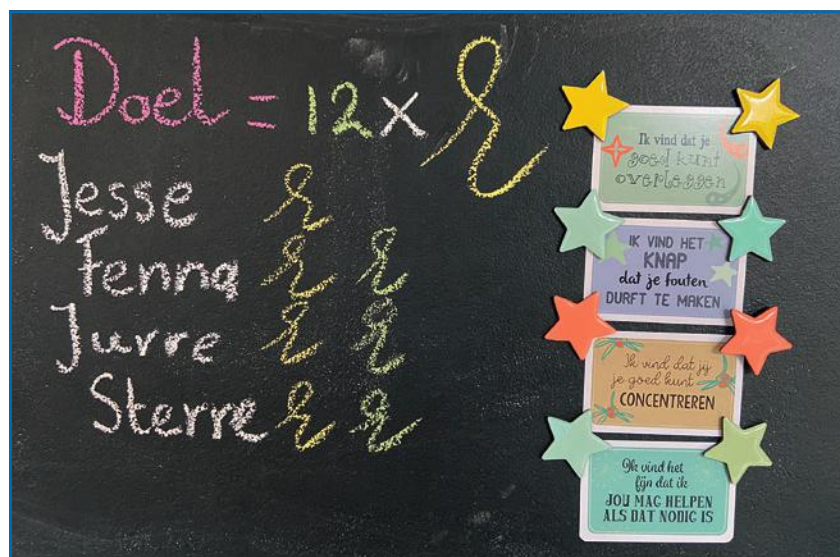
Life Skills, dat is wat de Proeftuin mij als mens heeft gebracht. ‘Mijn potje veerkracht had ik goed gevuld, dit bleek ik privé ook echt nodig te hebben. Ik kreeg een harde klap door een verdrietige gebeurtenis. Als een tuimelaar veerde ik weer terug. Deze periode heb ik bewust tools vanuit de Proeftuin ingezet. Een dagelijks dankbaarheidslijstje, elke dag iets (kleins) doen waarvan ik energie krijg, iets liefs/aardigs doen voor een ander. Mijn collega’s verrassen met een persoonlijk complimentenkaartje, anoniem in de postvakjes. Als snel ontstond het spel bij mijn collega’s om te gaan raden van wie het was. Dat is niet waar het om gaat, wie het geeft. Dat jij even gezien wordt en in het

zonnetje staat, dat is wat telt. Mijn grootste cadeau is wanneer is deze kaartjes nog steeds voorin agenda's zie zitten of in de hoek van een schilderijlijstje op kantoor.

Onze zoon pakte dit voorbeeld over in de Corona-periode. Een 'random act of kindness', bosjes tulpen brengen bij mensen die alleen wonen in de omgeving van zijn school. Het was zijn eigen idee en alsof er een hartjes wolk zich uitstortte boven ons dorp. Mensen geraakt en tot in tranen verrast, een jongen die bij elk bosje tulpen wat hij gaf een centimeter groeide en een twinkeling in zijn ogen die schitterde.

Ook thuis werkt het: de samen-plezier-pot; ieder kind schreef 2 briefjes met leuke, gekke, bijzondere dingen die zij samen met het gezin wilden doen. Een ijsje halen na het eten, met z'n allen slapen in de woonkamer, samen spelen op het schoolplein, etc. Deze briefjes gingen in een pot. Het doel was; ik krijg mijn werk thuis af, door met aandacht te werken. Elk kind kon per dag een krul verdienen, bij 12 krullen werd er een kaartje uit de 'samen-plezier-pot' gehaald. Dikke voorpret en de motivatiemeter ging omhoog. Ze stimuleerden elkaar om met aandacht te werken, hielden rekening met elkaar en waren trots wanneer er een krul gezet kon worden op de krijtmuur.

Als toevoeging zette ik complimentenkaartjes in. Ik word er blij van om deze te geven, de Positivo in mij werd weer wakker. Het is prachtig om te zien wat er gebeurt bij de kids als ze ze ontvangen, stralende ogen en een glimlach.

*'JIJ DRAAGT BIJ AAN EEN FIJNE SFEER THUIS'
'WAT FIJN DAT IK JE MAG HELPEN ALS JE EEN VRAAG HEBT'
'HET LUKT JE GOED OM MET AANDACHT TE WERKEN'
'WAT KNAP DAT JE DOORZET WANNEER HET EVEN LASTIG IS'*

Zo lag ineens het kaartje 'Ik vind het fijn dat ik mezelf kan zijn bij jou' naast mijn laptop. Als moeder gloei en smelt ik dan tegelijkertijd van binnen.

Er zijn zoveel mooie en fijne werkvormen, dat het lastig is om een keuze te maken. Er zijn zoveel mooie werkvormen! Ik heb gekozen voor de oplossingsgerichte gespreksvoering met de groep die je kunt vinden in deel 3.

Ilona Lutgendorff

SWV Apeldoorn PO

Ervaringen van Lieke Rense

DE POSITIEVE KRACHT VAN DANSEN EN MUZIEK

Bij de start van de proeftuintjes hebben we allemaal een energizer ingebracht die positieve energie geeft. Zo heb ik een Zumba les gedaan met de deelnemers. Dat was heel erg leuk om te doen. Het sloot mooi aan bij de ontdekkingen die we hebben gedaan toen we stilstonden bij talenten en kwaliteiten waar je blij van wordt en die je eigenlijk vaker zou willen inzetten. Toen ik zelf op school zat, was ik heel fanatiek bezig met dansen. Dat was een heel belangrijk deel van mijn leven. En eigenlijk doe ik dat te weinig nu. Dat zijn zo van die ontdekkingen die je opdoet als je mee mag tuinieren in de proeftuintjes. Het plezier dat bewegen

geeft (en voor mij dan vooral dansen) kan een negatieve spiraal doorbreken en je stemming ook echt beïnvloeden. Ik ben veel meer met beweging en dans gaan doen. Zowel op school als voor mezelf thuis.

Bewegen, in mijn geval dansen maakt dat ik echt even mijn hoofd leeg kan maken zodat er weer tijd en ruimte is voor nieuwe situaties en leermomenten. Dit zie ik soms bijna letterlijk terug bij mijn leerlingen. De schouders zakken, ze zijn alerter na een bewegingsopdracht.

Bewegen en ontspannen

Zo doe ik dagelijks opkickers met mijn leerlingen (van de waterlelie, expertisecentrum voor onderwijs en epilepsie). De opdrachten zijn heel praktisch en makkelijk in te zetten. Bij de meeste opdrachten heb je geen materialen nodig.

Ook de kaartjes van Helen Purperhart 'Kinder-yoga Groeps-spelletjes' zet ik graag in. Laatst deed ik de opdracht 'vriezen en dooien'. De kinderen staan stil, alsof ze bevroren zijn. Daarna begint het lichaam langzaam te ontdooien. Als het hele lichaam is ontdooid bewegen de kinderen in de ruimte. Ik zet er graag muziek bij aan, bijvoorbeeld ontspanningsmuziek voor kinderen op YouTube.

Na deze ontspannende oefening waren de kinderen helemaal klaar voor het maken van een toets. “Juf, ik voel me weer helemaal lekker los!” aldus één van mijn leerlingen.

Het was ook een mooie ervaring om in Stockholm te zien hoeveel ze daar met muziek, dansen en buiten bewegen doen. Ze deden daar zelfs een spel met dansen en bewegen op het schoolplein. En dat eind november. Toen we terug kwamen van die studiereis, ben ik ook begonnen om meer buiten te gaan doen met de leerlingen. Het werkt ook aanstekelijk voor de collega's.

Als speciale werkvorm geef ik een voorbeeld van hoe je dans en beweging zou kunnen doen in de klas door te ‘spiegelen’. Dit voorbeeld vind je in deel 3.

Spiegelen

Spiegelen is zo'n mooi voorbeeld van beweging/dans. Je maakt eerst tweetallen. Vervolgens gaan ze om de beurt de bewegingen in slow motion van de ander spiegelen. Het mooist is dit op muziek. De leerlingen ontdekken veel. Beweegt het spiegelbeeld aan dezelfde kant mee? Beweegt het spiegelbeeld in het zelfde tempo? In het begin zijn zulke oefeningen

voor een aantal leerlingen wat onwennig, maar mijn ervaring is dat iedereen erin meegaat. Het wordt ‘gewoon’ voor ze.

Lieke Rense

De Eendracht

Ervaringen van Mariëlle Mooij

VAN DROOM NAAR 'HET LAB': OPLOSSINGSGERICHT EN EVIDENCE BASED WERKEN

Toen de proeftuintjes startten gaf ik les in de onderbouw en deed daarnaast verrijkingsactiviteiten met groepjes kinderen die wat meer uitdaging aankonden. Op dat moment zag ik nog geen link tussen het proeftuintje en die droom ...

Zien met de ogen dicht

Wat ik voor ogen had was een eigen lokaal, speciaal ingericht voor (hoog) begaafde kinderen. Een plek waar je gewoon graag wil zijn en die prikkelt om te ontdekken. Waar kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen, onder meer vanwege de mogelijkheid zich te spiegelen aan ontwikkelingsgelijken.

Het Lab een 'talentgroep'

Het is nu 3 jaar later en op Passe-Partout draait Het Lab: een voorziening voor zelfstandige, zelfbewuste en gelukkige hoogbegaafde kinderen. Bij het vormgeven van dit concept heb ik natuurlijk theorieën rondom hoogbegaafdheid in gedachten gehad.

En daarnaast heeft het proeftuintje me allerlei werkvormen en ideeën opgeleverd die ik dagelijks kan toepassen.

Van 'anders zijn' naar 'jezelf zijn'

Bij hoogbegaafde kinderen herkennen we een aantal 'zijnskenmerken'. Naast intelligentie spelen er dus ook andere kenmerken mee, zoals een hoge sensitiviteit en een intens beleven en ervaren. Dit kan kinderen het gevoel geven heel anders te zijn dan andere kinderen. Dat is begrijpelijk, want gemiddeld zitten er 2 of 3 hoogbegaafde kinderen in elke klas. Het 'anders' zijn, je niet herkennen in de kinderen om je heen bemoeilijkt soms het ontdekken van wie je bent en wat je kan, en daarmee het vormen van een positief zelfbeeld.

Evidence based werken binnen de positieve psychologie

De positieve psychologie geeft mij mooie handvatten om deze kinderen de ruimte te bieden te ontdekken wie ze zijn en wat bij hen past. Door het voeren van

talentgesprekken ontdekken kinderen wat hen energie geeft. Ze formuleren samen met hun ouders een leerwens en daar gaan we oplossingsgericht mee aan het werk (met een aantal stappen uit kids' skills van Ben Furman). En we werken bewust aan het ervaren van positieve emoties omdat deze het denken verruimen en de mogelijkheden tot vindingrijkheid, veerkracht en lef vergroten (Broaden and build theorie van Barbara Fredrickson, 2001).

"BINNEN HET PROEFTUINTJE HEB IK AL DEZE DINGEN LEREN KENNEN EN GEOEFEND."

De droom is werkelijkheid geworden en het proeftuintje heeft daar een grote rol in gespeeld. Het heeft me allerlei handvatten gegeven. De wetenschappelijke onderbouwing vanuit de positieve psychologie gaf mij de moed om er voor te kiezen niet de focus te leggen op allerlei problematiek, maar deze praktische werkvormen structureel in te

gaan zetten. Het samen optrekken met collega's van andere scholen/besturen/ onderwijsvormen was ook verrijkend.

En nu is het tijd om mijn talenten op een andere plek verder te ontwikkelen. Vanuit het samenwerkingsverband zal ik positief passend onderwijs gaan verzorgen binnen een arrangement voor begaafde kinderen.

Mariëlle Mooij

Passe Partout

**JE BENT
ZO MOOI ANDERS
NIET
MEER OF
MINDER ANDERS
MAAR ZO MOOI
ANDERS**

POSTBUS 1045
6801 BA ARNHEM

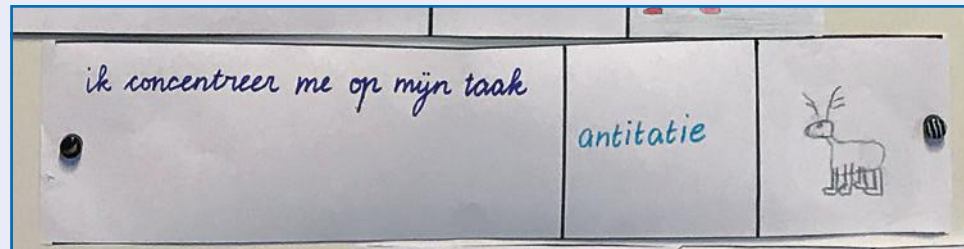
Loesje

Praktijk

Als je goede gesprekken kunt voeren, kun je ook afspraken maken over hoe een leerling herinnerd wil worden aan zijn eigen leerdoel of leerwens.

Ik loop mijn ronde door Het Lab en zie een van de leerlingen achterste-voren op zijn stoel meekijken met een groepje dat met kappla een ingewikkeld bouwwerk maakt. Terwijl ik langs hem heen loop zeg ik zachtjes: “antitatie”. “Oh ja”, hij draait zich om en verdiept zich weer in zijn werk.

Een week daarvoor heeft hij als leerwens ‘antitatie’ gekozen. Hij wil leren zich beter te concentreren op zijn taak. Zo geconcentreerd als een antilope, die altijd scherp oplet of er geen gevaar dreigt: antilope + concentratie = antitatie!

Quotes

“het is een fijne, kleine groep, iedereen hoort erbij.”

Een kind over Het Lab

“ik vind het soms lastig om mezelf te zijn, want als ik mezelf ben zeggen de andere kinderen ‘doe eens normaal.’”

Een kind over zichzelf

“Mijn leerling heeft sinds ‘Het Lab’ meer geloof in eigen kunnen, is gegroeid als persoon en heeft daarmee zichzelf verrast.”

Een kind over Het Lab

Zoals je ziet gebruik ik veel werkvormen vanuit de inzichten van de positieve psychologie en ook de oplossingsgerichte gesprekken. Als speciale werkvormen vind je ‘het werken met eigen leerwensen’ en Kindermassage in deel 3.

Ervaringen van Marije Jacobsen

KINDEREN KUNNEN ZOVEEL MEER DAN JE DENKT!

De proeftuintje hebben mij zoveel gebracht. Het was een mooie reis met als een van de hoogtepunten onze reis naar Stockholm en het bezoek aan de voorschool Stella Nova daar. Ik vond het daar heel bijzonder en het past heel erg bij mij. Deze school voelt zo warm en huiselijk. Het lijkt meer op een tweede huiskamer. Je staat daar veel dichterbij de kinderen. Daar ben je eigenlijk meer een familielid dat mee zorgt en mee opvoedt.

Werken vanuit vertrouwen

Wat mij heel erg geraakt heeft is dat er altijd uitgegaan wordt van het goede in kinderen, personeel, ouders en school. Dat is echt de sleutel tot een andere sfeer. Een sfeer waarin iedereen zich welkom voelt. De kinderen daar krijgen ook veel meer verantwoordelijkheid. Zoals bijvoorbeeld driejarige kinderen die ons hete koffie en thee komen brengen, jonge kinderen die zoveel mogelijk zelf doen en waar niet alle mogelijke gevaar wordt vermeden door de school. Doordat ze ervaren wat ze wel kunnen, leren ze veel meer en krijgen zelfvertrouwen. Je ziet bij Stella Nova ook echt dat er rust is en dat iedereen voor elkaar zorgt. En ze mogen zich in eigen tempo ontwikkelen. Ieder kind doet zijn best en dat is gewoon goed.

Buddy

Ouders en de familie spelen ook een belangrijke rol op school. Van ieder kind hangt er een foto collage aan de muur waar de

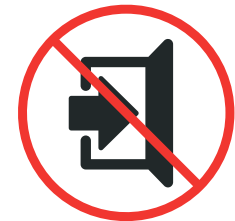
familie op staat. Ook bijvoorbeeld opa en oma in Syrië. Op deze voorschool zitten veel kinderen van migranten en vluchtelingen. Soms spreken de ouders

weinig of geen Nederlands. Toch gaan ze altijd in gesprek met hen. Zoals ze ook altijd op huisbezoek gaan om kennis te maken met het gezin. Wat ik ook heel bijzonder vind is dat er dan ook een kind mee komt om het nieuwe kind te leren kennen en te vertellen over de school aan de hand van foto's. Zo heeft ieder nieuw kind een 'buddy' een grote broer of zus die hen helpt met alles op school.

Leiderschap vanuit passie en onderwijs vanuit hart en ziel

De directeur van de school leeft ook echt voor de school en zij leeft het voor. Een krachtige vrouw die heel goed weet wat ze wil en echt gaat voor de kinderen en voor haar personeel. Zo wil zij bijvoorbeeld niet dat er naar kinderen wordt gekeken vanuit de overdracht door anderen. Ze wil dat elke kind steeds een kans heeft om zich in een (pedagogische) relatie opnieuw te ontwikkelen. Iedereen raakt iets anders aan bij een kind. Dat moet kunnen groeien.

Ook een mooi voorbeeld is het feit dat er geen deuren zijn in de school. Ondanks jarenlange strijd met de brandweer, zijn die deuren er nog steeds niet. Iedereen beweegt zich door de school heen en iedereen is verantwoordelijk voor elkaar. Prachtig. Daar heb je wel een visie voor nodig en ook veel LEF. Maar dan heb je ook een school waar iedereen trots op is!

Marije Jacobsen

Heuvellaanschool

Ervaringen van Sylvia Bleecke

SAMEN FOUTEN MAKEN

Alle puzzelstukjes worden een geheel, namelijk: een puzzel

Ik ben een praktisch mens. Ik doe veel dingen op mijn gevoel en vind het soms moeilijk om woorden te geven aan het waarom. De Proeftuintjes hebben mij kennis laten maken met allerlei onderwerpen uit de positieve psychologie. Hierdoor heb ik woorden gekregen om te vertellen wat ik altijd al op gevoel deed. Ik heb kennis gemaakt met talentgericht werken, ben kindertalentenfluisteraar en Blij met mij! trainer geworden. Ik heb meer handvaten gekregen die ik tijdens het lesgeven goed kan gebruiken.

*KINTSUGI: EEN BETERE VERSIE
VAN JEZELF.....*

Kintsugi is de Japanse kunst om scherven van aardewerk met goud te lijmen. Om de littekens te laten zien door ze met goud te bedekken in plaats van ze te verbergen. Dag na dag, week na week is de restaurateur bezig het object te reinigen, verzorgen, behandelen en uiteindelijk verbeteren zodat het gaat schitteren. Het is een therapeutische metafoor. Je wordt hersteld en verrijkt door waardevolle levenslessen.

Kintsugi: de schoonheid van imperfectie

Van proberen ga je het leren (de leerkuil door...)

Samen met mijn groep jonge kinderen aan wie ik les geef, hebben we gekeken naar het brein. De grasweggetjes, zandweggetjes en snelwegen hebben we leren kennen en gebruiken. Ik kan nu woorden geven aan het leerproces dat soms niet vanzelf gaat. Wat moeten we doen om iets te leren en wat is het belang van het maken van fouten. In mijn groep merk ik nu dat het maken van fouten niet meer zo erg is, want iedereen maakt weleens een fout. En van proberen ga je het leren! Soms moet je moeite doen om iets te leren en

kom je terecht in de leerkuil. Dan is leren opeens niet zo leuk meer. Het is saai of stom en je hebt er geen zin meer in. Nu weten we dat het er allemaal bij hoort. Je kan hulpmiddelen gebruiken, zoals bijvoorbeeld een hakstrook, een rekenrek of de Kanjertraining om weer uit de leerkuil te komen (zie leerkuil in deel 1). Dat zorgt voor autonomie.

Delen is leuk

De afgelopen jaren heb ik de kans gekregen om de onderwerpen uit De Proeftuintjes verder uit te diepen en dit te delen met mijn team van De Prinsenhof. Ik merk dat ik energie krijg van het delen van deze onderwerpen en zo help om de positieve psychologie verder te verspreiden. Als speciale werkvorm wil ik graag laten zien hoe je met kinderen in gesprek kunt over hun talenten, ook in het speciaal onderwijs. Deze werkvorm vind je in deel 3.

Sylvia Bleecke

Prinsenhof

Ervaringen van Marieke van den Hof

IK LEEF HET GRAAG...

In het begin moest ik er even aan wennen, maar nu kan ik eigenlijk niet anders meer dan denken in oplossingen, kijken naar wat er wel kan. Eigenlijk ben ik op een hele andere manier gaan kijken in mijn eigen leven, op school en bij collega's. Ik pas vooral de oplossingsgerichte benadering veel toe en ik vind het fijn om het ook zelf 'te leven'.

Eigenaarschap vergroten

Op school merkte ik al snel dat het goed werkt om het eigenaarschap van kinderen te vergroten. Dit vergroot de groepssfeer en hun motivatie om er samen een goede dag en een fijne groep van te maken. Kinderen leren nadenken over hun eigen gedrag en er op te reflecteren. Op het SBO waar ik werk zijn het soms heftige groepen en bij het buitenspelen hadden we bijvoorbeeld vaak gemopper. Nu vraag ik standaard:

- Wat gaat er al wel goed?
- Wat maakte dat dat goed ging?
- Wat heb jij gedaan dat het goed ging?

- Hoe kan jij daar misschien nog meer aan doen?
- Wie kan jou daarbij helpen?
- Wat als het goed gaat? Hoe vieren we dat dan?
- Wat doe jij zelf om een fijne pauze voor jezelf en de ander te maken?

De nadruk komt te liggen op alles wat wel lukte en goed en gezellig was. Kinderen leren op een andere manier positieve aandacht te vragen en zijn trots als ze vertellen over hun positieve bijdrage hieraan. Eigenlijk pas ik het steeds meer toe. Niet alleen bij individuele gesprekken maar ook bij gesprekken met de groep. Ook bij teamvergaderingen lukt het mij steeds vaker problemen om te draaien. Bijvoorbeeld door te vragen: “wat wil je dan wel graag?” Het is wel een ‘taal’ waar je mee moet oefenen. Het heeft mij bijvoorbeeld heel goed geholpen om bij Katrien Schober de opleiding te doen tot Impulsklasleerkracht en dan ook echt 12 weken lang op die manier te werken. Heel veel was al langs gekomen in de proeftuintjes, maar de Impulsklas heeft dat zeker verdiept.

Herkaderen

Wat goed werkt is het ‘herkaderen’ of anders formuleren. In plaats van “ik praat niet door de les heen” is het “ik kan steeds vaker stil zijn tijdens de les”.

Persoonlijke leerdoelen

Ik werk in mijn groep veel met persoonlijke leerdoelen vanuit talenten en kwaliteiten. Hierdoor verandert het gedrag van de kinderen in positieve zin. Dit heeft een positieve invloed op de groepssfeer. Mijn groep is gezelliger en we kunnen goed samenwerken en meer leuke dingen doen. Ieder kind heeft zijn eigen leerdoelen en werkt daaraan in eigen tempo. Zo heb ik een meisje in de klas dat altijd heel stil was. Met haar zijn we gaan werken aan doelen zoals:

“IK LAAT MEZELF ZIEN EN HOREN”

Na een tijdje ging dat zo goed dat ze uit zichzelf naar mij toe kwam en zei dat ze eigenlijk anders genoemd wilde worden. Ze glundert nu vaker en gebruikt ook geen medicatie meer. Het klinkt als een wondermiddel maar het zijn eigenlijk de kleine dingen die het verschil maken. Kinderen vragen er ook zelf om: “Juf zullen we naar de doelenkaarten kijken?”. Ze mogen dan een sticker plakken als ze kunnen uitleggen waarom het lukte om aan hun doel te werken. Of ze geven een voorbeeld. Wat ook mooi is om te zien, is dat kinderen bij elkaar benoemen dat ze aan hun doel hebben gewerkt: ze zien en benoemen elkaars positieve gedrag. Het motiveert hen enorm en kinderen worden hier echt blijer van.

*“IK ZAG DAT HANS ZIJN VINGER
OPSTAK VOORDAT HIJ IETS WILDE
ZEGGEN OF IK ZAG DAT ZIJ AARDIG
WAS TEGEN EEN ANDER MEISJE
DOOR HAAR TE HELPEN
TOEN ZE VIEL.”*

Groepsdoelen

Ook hebben we groepsdoelen om de klas leuker en gezelliger te maken. Tijdens de dag staan we daar een paar keer bij stil. Nu is het zelfs zo dat de klas meteen rustiger wordt als ik aankondig te gaan

kijken wie er goed met zijn doelenkaart bezig is. De kinderen komen in een positieve flow. Ze vinden het geweldig om met elkaar beloningen te verdienen voor de klas. Ze maken elkaar complimenten en de sfeer is echt heel gezellig terwijl het best een heftige klas was in het begin.

Avatar

Een makkelijk softwareprogramma wat gratis te gebruiken is is Classdojo.com, waarbij alle kinderen hun avatar op het bord zien. Hierin maak ik zichtbaar wat al goed gaat in de klas. En het werkt aanstekelijk. Ik zie dat collega's het ook toepassen en ik heb zelf ook regelmatig workshops gegeven binnen het team. Dit sloeg goed aan en het werkt verdiepend en verbindend.

Zoals je ziet, gebruik ik al veel. Als extra werkvormen heb ik gekozen voor de Applausjespot, de leerdoelenkaarten en de beloningskaarten die we met de klas hebben gemaakt.

Marieke van den Hof

Boemerang

Ervaringen van Margriet Smit

IK BEN EEN 'RAKTIVIST'

Ik ben een 'RAKtivist': een Random Acts of Kindness activist. Als kindness ambassadeur verras ik collega's soms met een klein cadeautje of aardigheidje. Bijvoorbeeld met een ijsbon vlak voor de zomervakantie of met een stukje handgemaakte zeep bij de start van een nieuw kalenderjaar. Een Mars-reepje met een leuke tekst werkt goed. Je snapt dat ik blij werd van de Proeftuintjes.

Daar kregen we steeds meer tools aangereikt om ook in de school te werken met deze random acts of kindness zoals bijvoorbeeld door het inzetten van 'secret friend' (zie pagina 54). Door iets positiefs te doen voor een ander, vergroot je diens geluksbeleving en die van jezelf...

Tijdens de proeftuintjes werden wij regelmatig verrast door de collega 's. Gewoon iets lekkers of een mooi boek. Met als hoogtepunt onze studiereis naar Zweden.

DE PROEFTUIN WAS EEN DOOS MET CADEAUTJES

In gesprek met kinderen

Gesprekken met leerlingen zijn zo krachtig om kinderen goed te leren kennen. En dat zijn niet alleen gesprekken die je in de klas voert maar ook vaak juist buiten in de natuur of tijdens het sporten. In 2019 heb ik met meerdere leerlingen binnen de

school talentgesprekken gevoerd. Ik voerde al gesprekken in mijn eigen groep. Die leveren zoveel op! Andere collega's gingen ook steeds vaker aan mij vragen of ik kindgesprekken wilde voeren met kinderen uit hun klas. We willen daar nu als school ook verder mee. Inmiddels heb ik, naast gesprekstechnieken ook een volle koffer met kaartjes, betekenisvolle prentenboeken en naslagwerken die ik gebruik of inzet in de kleutergroep waar ik dagelijks mee werk om te spelen, met elkaar te praten en om van elkaar te leren.

Het levert diversiteit op, is inspirerend! Omdat gesprekken met leerlingen zoveel opleveren, heb ik ervoor gekozen om als speciale werkvorm te kiezen voor het inzetten van 'groeitaal'.

Buiten onderwijs in Stockholm

Veel inspiratie heb ik ook opgedaan tijdens onze studiereis naar oplossingsgerichte scholen in Stockholm. Ik doe nu bijvoorbeeld veel leuke lessen buiten en in de natuur. Dit varieert van letters en woordjes zoeken op het schoolplein tot een zelfbedacht 'ren je rot' spel op het plein waar kinderen vormen mee leren kennen/herkennen (automatiseren), maar wat ook op andere thema's kan worden toegepast. Het stimuleert enorm om veel buiten te zijn. Van sommige kinderen zie je ook heel onverwachte kwaliteiten als ze buiten zijn.

In Stockholm maakten we ook kennis met 'Fritidspedagog' die spelen en leren buiten organiseren. We mochten zelf even een buitenles ervaren. Heel leuk en leerzaam!

Buitenonderwijs of (outdoor education) maakt een belangrijk onderdeel uit van het onderwijs in Zweden

Gemiddeld bewegen en leren kinderen twee uur per dag buiten. Dit kan bestaan uit dans/spel/gymnastiek of een leeropdracht buiten uitvoeren. Bij de verschillende scholen zagen we groenten en fruittuintjes die door leerlingen werden verzorgd.

*ER BESTAAT GEEN SLECHT WEER
ER BESTAAT ALLEEN SLECHTE KLEDING*

Margriet Smit

St. Pancratius

deel 3

WERKVORMEN

Aanraken een levensbehoefte!

KINDERMASSAGE

Kindermassagekaartjes (onderbouw van De Sjofar)

“Ha, ha, juf het kietelt ...” De kinderen van mijn klas zitten twee aan twee op de grond. We doen kindermassage. In het kader van het thema ‘Ga je mee de tuin in?’ heb ik het kaartje ‘het zaadje’ uitgekozen. “Jongens, degene die gemasseerd wordt is ‘de baas’! Hij zegt wat prettig voelt en wat niet.” De kinderen hebben net buiten gespeeld, een mooi moment voor kindermassage. Ze moeten er nog wat aan wennen, ik deed het niet zo vaak, maar nu ik de kindermassagekaarten van Helen Purperhart in de klas heb, proberen we elke week even bezig te zijn met kindermassage. Het einde van de gymles is ook zo’n mooi moment.

Welke bloem wil je worden? Vragen ze elkaar en dan begint het: Het zaadje gaat de grond in, (aandrukken), daarna gaat het regenen (zachtjes tikken op de rug), het zaadje begint te groeien (vingers plukken) dan gaat de zon schijnen (draaiende bewegingen maken) en dan gaat de bloem langzaam open (teken de bloem op de rug).

Als we klaar zijn, zijn de kinderen ontspannen en rustig, we kunnen weer door met de les.

Kindermassage in Het Lab (hoogbegaafde kinderen van groep 3-8 op Montessorischool Passe-Partout)

Aan het eind van de dag gaan de kinderen twee aan twee zitten, de een met de rug naar de ander toegekeerd. Ze wachten tot het verhaaltje begint. ‘Jij bent een cadeautje, wat zit er in het pakje?’ Het voorste kind draait zich om en fluistert: ‘een playstation’. Als het verhaaltje verder gaat voelt het kind hoe er met rustige bewegingen figuren op zijn/haar rug worden gemaakt, soms strijken of tikken of zachtjes kneden. Tussendoor stelt het achterste kind de vraag: “is het goed zo? Of moet het een beetje zachter?”

Deze massage heeft niets te maken met stijve spieren of massage-technieken. Maar wel met aanraken en aangeraakt worden, binnen veilige kaders. Voelen hoe de rug van een ander aanvoelt en hoe andermans handen op jouw rug aanvoelen. Aangeven wat je wel of niet prettig vindt. Maar ook tot rust komen en even niet denken maar voelen. Ondertussen maak je op een hele andere manier contact met je klasgenoot. En misschien ook wel met jezelf.

De kaartjes liggen nadat ze een keer geoefend zijn in de kast om zelf tussendoor te pakken en te gebruiken. Zo bieden de kinderen elkaar een massage aan of vragen er om. Ze genieten ervan en de juf ook!

SECRET FRIEND

Wat is het: 'Secret Friend' is een manier om elkaar te positief waarderen en te stimuleren je talenten in te zetten.

Wanneer gebruik je deze werkvorm?

Na een gesprek over talenten van kinderen in de klas. In de klas tussendoor. Ook kan je het met collega's/ vrienden of anderen (zelfs onbekenden).

Hoe werkt het?

Er zijn verschillende manieren. Kies degene die jou past. In de klas/groep/collega's/vrienden/onbekenden.

- 1) Iedereen trekt een lootje met de naam van een klasgenoot
- 2) kies zelf wie je dit gunt en stop een briefje in tas, op tafel, jaszak, winkelwagentje...etc.

Het gaat om vanuit waarderend perspectief aandacht te geven aan de talenten van iemand. Degene weet niet dat het van jou komt!

Wat levert het op?

Waarderende feedback. Gevoel van steun. Het helpt in het meer bewust zien van talenten en hier iets mee doen.

HANDGESPREKKEN VOEREN MET KLEUTERS

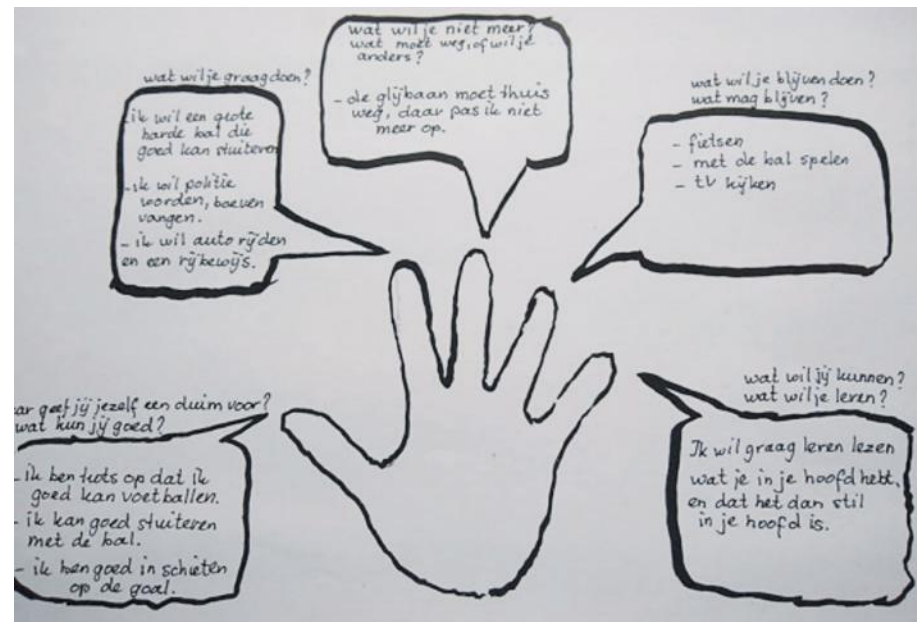
Het afgelopen schooljaar zijn we gestart met het voeren van handgesprekken met de kleuters. Door middel van het voeren van de gesprekken met jonge kinderen komen we erachter wat hen bezig houdt.

Opbrengst

De kleuters geven aan wat ze prettig vinden, waarbij ze zich fijn en veilig voelen en wat ze willen leren. Via deze gesprekken willen wij inzicht krijgen in wat jonge kinderen die leven in het hier en nu belangrijk vinden. Natuurlijk zijn wij nieuwsgierig naar hun leermotivatie en betrokkenheid. Ook willen we het eigenaarschap verhogen.

Hoe het werkt

We starten het gesprek met een pictoblad met activiteiten. Daarna volgt een handgesprek. Naar aanleiding van de gerichte vragen zijn we in gesprek en stellen verdiepende vragen.

Kindgesprekken voeren

DE KAPLA-HARTEN

Werkwijze

- Op de houten kapla-blokjes staan allerlei vragen/emoties die een gesprek op gang kunnen brengen
- De kinderen kijken welke vraag ze aanspreekt en willen beantwoorden en pakken die eruit of ze zoeken een emotie die bij ze past. Je kunt er een ondersteunende vraag bij stellen (hoe voel je je?)
- De leerkracht/lb-er doet hetzelfde
- Samen bouwen ze om de beurt een toren.
- Tijdens het bouwen ontstaan de mooiste gesprekken.

Wat heb je nodig?

- een doos met kapla blokken
- twee houten harten
- vragen
- afbeeldingen van emoties.

Toegepast in het ZML-onderwijs

HANDGESPREK EN SMILEYBLAD

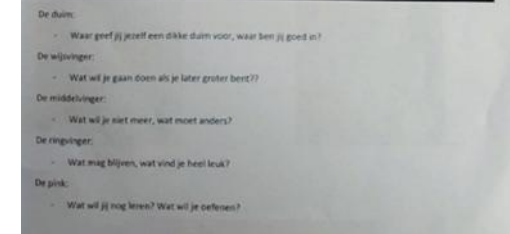
Ik heb een groep van leerlingen in de leeftijd van 7-9 jaar. Ze hebben het niveau van ongeveer eind groep 2 en sociaal emotioneel ligt de ontwikkelingsleeftijd bij de meeste leerlingen rond de 3 jaar. Het handgesprek en het smileyblad zijn ingezet bij het eindrapport.

Handgesprek

We houden met de leerlingen een gesprekje over het afgelopen jaar en stellen de vragen die bij de verschillende vingers horen. Zo krijg je van het kind zelf een soort evaluatie van het schooljaar. En ook krijg je in sommige gevallen te horen hoe de leerling tegen zichzelf aankijkt. Een van de leerlingen wilde bijvoorbeeld graag leren 'minder snel boos te worden' terwijl een andere leerling aangaf te willen leren veters strikken.

Smileyblad

Ook het smileyblad is ingezet bij het rapport. Het blad hebben we aangepast naar onze eigen situatie. Het was erg leuk om de waardering te zien bij de leerlingen als het gaat om de verschillende onderdelen die we op school aanbieden. En ook verrassend soms! De enige leerling die bij ons in de groep naar de kerk gaat, had de smiley bij het onderdeel 'bijbelverhaal' rood gekleurd. 'Vreemd', dacht ik. Bij navraag bleek dat ze het verhaal in de kerk leuker vond, omdat daar nog een werkje wordt gedaan en op school maken we daar geen tijd voor. Dat heeft me doen besluiten om zo'n smileyblad volgend jaar na een paar weken al te laten invullen, dan kunnen we er nog goed op anticiperen.

Groeitaal, wat zeg je tegen een kind?

MINDSET EN HET GEBRUIK VAN GROEITAAL

Iedereen weet dat je het zelfvertrouwen van een kind stimuleert door complimenten te geven. Toch schuilt hier een addertje onder het gras.

Sommige goedbedoelde uitspraken van ouders en leerkrachten kunnen namelijk een vaste mindset in de hand werken, doordat ze gericht zijn op ‘vaststaande’ kwaliteiten of intelligentie. Denk aan complimenten als: “Jij hebt echt een wiskundeknobbel”, “Weer een 9, wat ben je toch slim!” of “Jij bent het voetbaltalent van de familie”.

Natuurlijk vinden kinderen het heerlijk wanneer ze om hun kwaliteiten geprezen worden. Het geeft hen een kick, maar deze is slechts van tijdelijke aard. Zodra deze kinderen obstakels tegenkomen, zoals een onvoldoende voor een toets of een verloren sportwedstrijd, verdwijnt hun zelfvertrouwen als sneeuw voor de zon.

*WANNEER JE SLIM EN GOED WORDT
GENOEMD ALS ALLES LUKT, WAT BEN
JE DAN ALS HET MISGAAT?*

Niet doen

Zorg dus dat je termen als ‘slim’, ‘knap’ en ‘natuurtalent’ vermijdt wanneer je kinderen priijst. En leg vooral geen nadruk op snelheid en perfectie (“Wauw, je was als eerste klaar en had niet één fout!”), want dit zijn de ‘vijanden’ van de groei-mindset. Daadwerkelijk leren kost tijd en moeite en het maken van fouten is onmisbaar om vooruit te komen!

Wel doen

Moet je complimenten dan achterwege laten? Zeker niet! Priijst een kind zoveel je wilt, maar richt je op het groeiproces. Bewonder vooruitgang, priijst hard werken en oefenen en complimenteer doorzettingsvermogen. Op deze manier stimuleer je een groei-mindset, waarbij kinderen leren genieten van uitdagingen en plezier krijgen in de inspanningen die ze hiervoor moeten leveren.

Focus op inspanning, groei en het proces

- “Ik kan het niet”
→ “Ik kan het NOG niet”
- “Ik wil geen fouten maken”
→ “Als ik fouten maak dan kan ik leren”
- “Ik wil het nu kunnen”
→ “Ik neem de tijd om het te kunnen”

Positieve oplossingsgerichte taal verruimt ons denken

- “Wat ging er mis?”
→ “Wat moet er in toekomst anders gaan?”
- “Wie heeft er schuld?”
→ “Wie komt met een oplossing?”
- “Wat had je moeten doen”
→ “Wat zou je anders kunnen doen?”

Positieve emoties verruimen ons denken/waarnemingen

Nadat ze lekker gelachen hebben bedenken kinderen meer creatieve ideeën Na enkele minuten praten over iets waar ze blij van worden presteren kinderen beter.

Downloads en filmpjes over mindset

Op de website Proeftuintjes staan downloads en filmpjes over leerstrategieën en mindset.

Kijk ook eens op de site www.platformmindset.nl voor waardevolle informatie en gratis downloads zoals: 'Zo word je een echte groei-mindset leerkracht' en 'Geef de juiste complimenten'.

In gesprek met het kind

HANDGESPREK: HIGH FIVE!

Wat heb je altijd bij de hand... je eigen vingers. Deze vingers zijn niet alleen handig met tellen, aanwijzen of iets pakken. Ze zijn ook heel waardevol als uitgangspunt voor een gesprek. Geef eens een 'high-five'.

Een mooi gesprek rond de vijf vingers

De vingers staan ieder symbool voor een stukje in bijvoorbeeld een leer/groeigesprek. In dit gesprek is de aandacht meteen gericht op het kind. De leerkracht en ouders worden zo ook gemotiveerd om samen in gesprek te gaan met het kind. In het handgesprek staat het kind centraal en is er meer eigenaarschap. Per vinger staat er één vraag centraal. Natuurlijk kan je meerdere verdiepende of doorvraag-vragen stellen. Juist het doorvragen vanuit een open en nieuwsgierige houding nodigt kinderen uit om na te denken over zichzelf, 'Vertel eens (verder) ...'. Zo kom je tot een verdiepend contact en concretisering van groei-leerwensen.

Kaartjes: handig

Kinderen zijn tijdens een 'high-five'-gesprek snel geneigd om vooral didactische vaardigheden te benoemen. Het is handig om 'sociaal emotionele vragen' of vaardigheidsvragen/kaartjes bij de hand te hebben. Daarnaast is het onze ervaring dat kinderen het prettig vinden om ook bezig te zijn tijdens het gesprek. Naast luisteren en vertellen, iets te doen hebben door te tekenen en te schrijven. Zeker voor de 'doeners', de 'wiebelaars', de 'snelle denkers' en kinderen met een korte spanningsboog.

Helpende vragen

Duim *De vinger van trots/goed zo!*

- Waar geef jij jezelf een dikke duim voor?
- Wat lukt jou al goed?
- Waar ben je trots op?

Wijsvinger *De vinger die vooruit wijst, een stap(je) verder richting de wens/toekomst*

- Waar wil je graag aan werken?
- Wat wil je dat jou (nog) beter lukt?
- Wat is voor jou al een stap(je) vooruit?
- Hoe ziet dat stapje eruit, wat zie ik je dan doen?
- Wat wil je nog leren?

Middelvinger *De vinger met een gebaar. Wat wil je niet meer, waar wil je vanaf?*

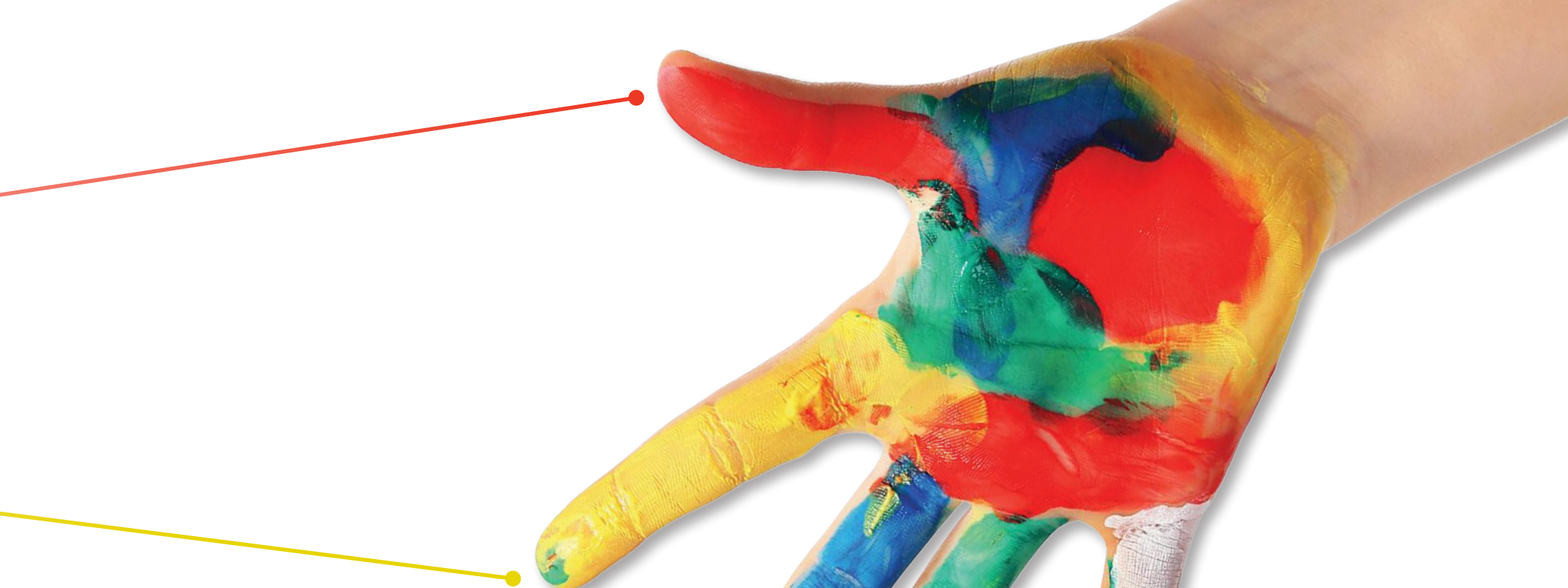
- Wat vind je nog moeilijk/lastig?
- Wat wil jij anders/veranderen?

Ringvinger *De vinger waar vaak een ring aan gedragen wordt, trouw zijn aan, dat wat blijft en je vast wilt houden*

- Wat vind je heel leuk om te doen?
- Wat wil je blijven doen?
- Wat wil je dat blijft?
- Wie of wat is belangrijk voor je?

Pink *De kleinste vinger wil graag groeien en door ontwikkelen*

- Waar kun je nog in groeien?
- Waarin wil je (nog) beter worden?
- Wat wil je dat er (nog) beter lukt?

Positief gedrag benadrukken en benoemen

APPLAUSJESPOT EN BELONINGSKAARTEN

Aan het begin van het schooljaar zetten wij op de Boemerang de applausjespot in. Vooral tijdens de 'gouden weken'.

Hoe het werkt

Doet iemand iets aardigs of leuks? Dan doet ieder kind en iedere leerkracht een applausje in de pot. We benadrukken elk positief gedrag wat we zien en benoemen dit positieve gedrag hardop. Ook andere leerkrachten geven de kinderen van mijn klas applausjes. Als ze het applausje bij mij in de pot stoppen, vertellen ze waarom ze die hebben gekregen. Als de pot vol is, mogen ze stemmen welke beloning ze graag willen. Bijvoorbeeld op vrijdagmiddag extra naar buiten, samen koken of iets anders. Je kan de applausjespot inzetten voor speciale doelen die je hebt afgesproken of in het algemeen.

**Drie dagen thee halen
voor de juf**

**Het klokhuis kijken
met de klas**

Bewegingstussendoortje

OPKIKKERS

Het programma 'Opkickers' is ontwikkeld voor leerlingen met epilepsie, maar is natuurlijk veel breder toepasbaar; eigenlijk op alle scholen en voor alle leerlingen. Het stimuleert de aandacht en de sensomotorische ontwikkeling van het opgroeiende kind. Het is een speelse manier om bezig te zijn met juiste houding, beweging en ontspanning. Kortom: Een bewegingstussendoortje om daarna weer een frisse start te kunnen maken.

GEWOON GOED VOOR IEDERE LEERLING!

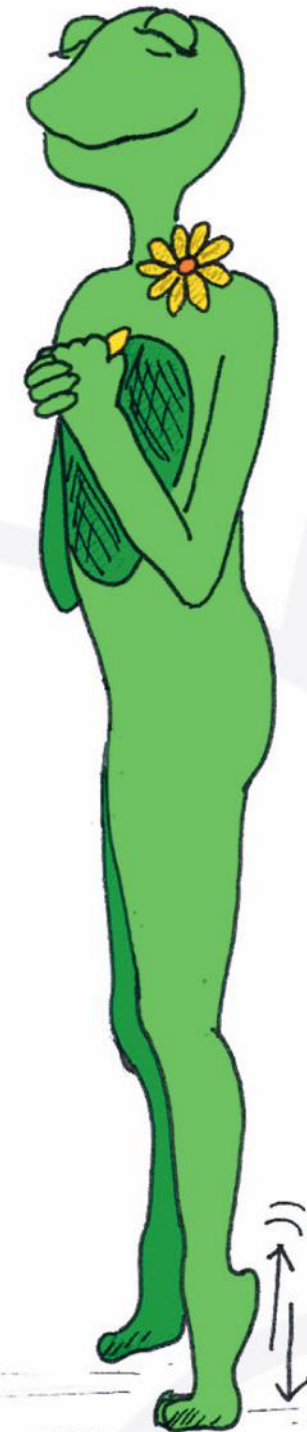
3 deelgebieden

De oefeningen kunnen worden uitgevoerd in het leslokaal, veelal zittend op de stoel of staand achter of naast de stoel cq. tafel. Er worden 'Opkickers' aangeboden in 3 deelgebieden: beweging, mondmotoriek en samenwerking tussen de beide hersenhelften.

Voorbeeld: Opkikker Hakken

Mijn leerlingen vragen vaak om de Opkickers omdat het hen goed doet. Ze krijgen er energie van of ontspannen juist en het helpt hen om zich te concentreren. Hoge Hakken is een mooie Opkikker om eens uit te proberen.

Belangrijk is de observatie van de leerkracht in de klas; wanneer je ziet dat de aandacht bij meerdere leerlingen verslapt, dan doe je een **OPKIKKER**. Kies die momenten dat je optimale aandacht van de leerling wilt hebben dus heel bewust, bijvoorbeeld voor nieuwe uitleg of een rekentoets. Besef dat een leerling niet de hele dag in de klas een optimale aandacht kán hebben. De aanbeveling is om 2 á 3 keer per dag een **OPKIKKER** te geven.

Talentgesprekken met ouders

HET ANAGRAM

Deze werkvorm is ontwikkeld om tegemoet te komen aan leerlingen die zelf niet in een gesprek kunnen aangeven waar zij blij van worden en welke talenten zij denken te hebben. Goed toepasbaar bij bijvoorbeeld leerlingen met een laag ontwikkelingsniveau. Maar ook bij leerlingen die wél zelf kunnen aangeven in een gesprek of met foto's of picto's is deze werkvorm verrijkend. Het levert vaak meer informatie op voor de leerkracht of begeleider. De werkvorm is ontstaan in een onderwijs zorggroep.

Waarom deze werkvorm?

- Omdat het welbevinden van de leerlingen zo ontzettend belangrijk is
- Omdat ook de leerlingen van de onderwijs zorggroep een eigen, unieke kern hebben van waaruit zij dingen doen
- Omdat het zo belangrijk en fijn is om samen positief te kijken naar de leerling en zijn gedrag
- Om er samen achter te komen welk talent er ligt onder het gedrag wat wij kunnen zien
- Omdat we de relatie met de ouders willen versterken.

Verloop van het gesprek

- Vertel een anekdote, een positieve ervaring met de leerling op school

- Korte uitleg van talent en talent-gerichte benadering en doel van het gesprek (welke talenten passen bij deze leerling en hoe kunnen we dat meer gaan inzetten? Welke ideeën en dromen hebben wij daarvoor?)
- Samen met de ouders een anagram maken van de naam van de leerling met uitsluitend positieve kenmerken en/ of ervaringen die passen bij het kind
- Een kort filmfragment aan de ouders laten zien waarin de leerling echt in een 'flow' zit (energie krijgt, geniet, enz.)
- Samen kijken naar welke talenten bij deze leerling passen naar aanleiding van talentkaartjes
- Samen bespreken hoe we dat meer kunnen gaan inzetten. Welke dromen en ideeën hebben we daarvoor?

Het effect van deze talentgesprekken

Je gaat echt anders kijken naar het kind. Waar we bijvoorbeeld met één van de kinderen vóór het talentgesprek vooral keken naar zijn ontsnappingsgedrag (deze jongen probeerde altijd ergens weg te komen), begrepen we door het invullen van het anagram dat hij nieuwsgierig en avontuurlijk was. In een ander gesprek ontdekten we dat het talent van een van de jongens was: zorgen voor jezelf: weten wanneer en hoe je ontspanning nodig hebt. Hij voelde dat zelf heel goed aan. En wij konden hem nóg meer kansen bieden daarvoor.

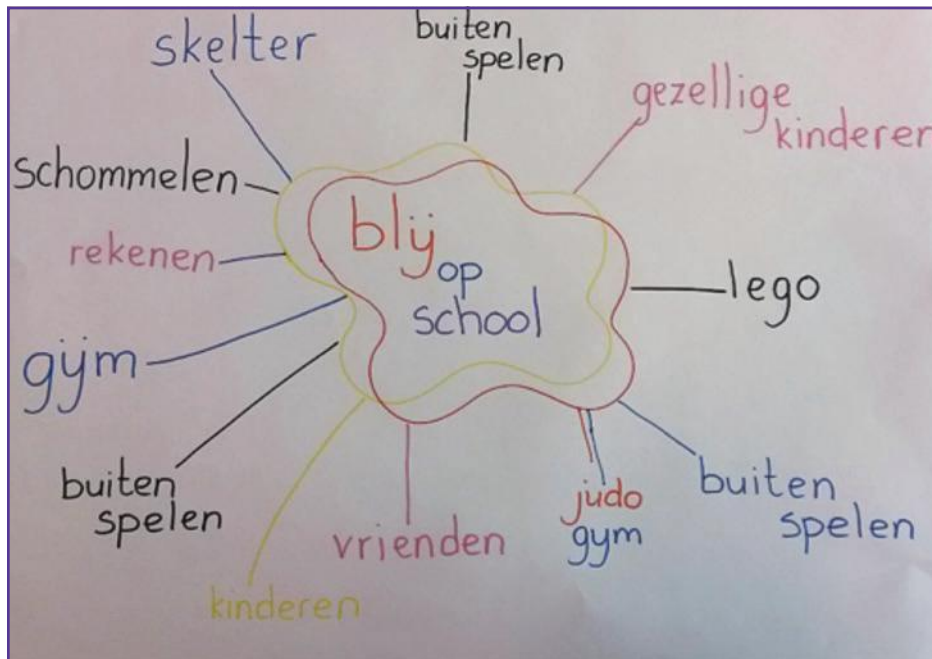
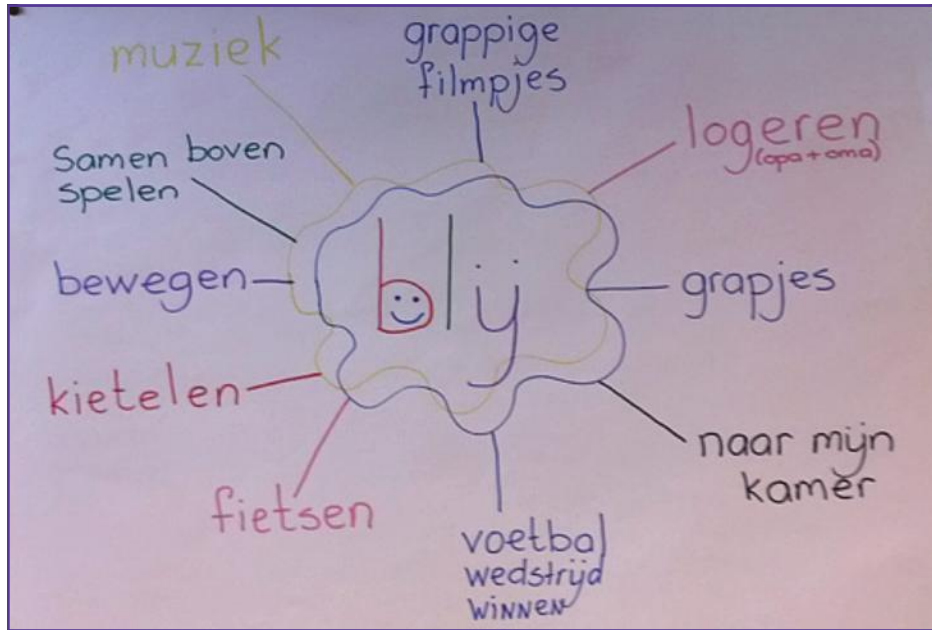
Spelenderwijs talenten ontdekken

GANZENBORD

Dit ganzenbord kun je inzetten om al spelenderwijs talenten van leerlingen te ontdekken. Het helpt hen om zich bewust te worden van kwaliteiten en talenten die zij erg waarderen van anderen. Als je het in groepjes speelt, leren kinderen elkaar goed kennen. Ze groeien van de complimenten van anderen en het is ook prachtig te zien hoe dat uitwerkt op hun zelfvertrouwen en welbevinden. Vooral ook omdat verschillende leerlingen een diversiteit aan talenten zal benoemen. Het is ook goed om in te zetten als je de groeps sfeer weer even een boost wil geven. Je krijgt meer zicht op de groepsdynamiek en je kunt de positieve kwaliteiten gebruiken om het proces positief te begeleiden.

Vergeet ook niet dat het samen spelen van dit spel, jou als leerkracht, inzicht geeft in hoe leerlingen naar elkaar kijken. En ook kijk jij ook mee met de ogen van de leerlingen. Dat levert soms verrassende inzichten op en ... ze vinden het heerlijk om zo een spelletje te spelen.

IN GESPREK OVER TALENT

Ik word blij van...

Op een groot wit vel schrijf je in het midden het woord blij of als je deze oefening individueel wilt doen de naam van het kind. Erom heen schrijf je in een woordspin alles waar het kind of de groep blij van wordt. Als kinderen nog niet zelfstandig kunnen schrijven kunnen ze tekeningetjes maken of plaatjes of foto's gebruiken. Tijdens een tweede moment kun je met de kinderen bespreken hoe het komt dat ze ergens blij van worden. Hierdoor geef je de kinderen meer woorden om zichzelf te leren kennen. Bijvoorbeeld als je blij wordt van voetballen. Komt dat dan omdat je hard kan rennen, spelinzicht hebt, vaardig bent met de bal of omdat je het leuk vindt om samen iets te doen.

Elk kind voelt zich gezien **EEN 'POTJE GELUK'**

Ik vind het belangrijk dat ieder kind zich gezien voelt. Maar begrijp ook dat het soms moeilijk is om in de waan van de dag hier aan toe te komen.

Hoe vaak ben ik niet naar huis gereden en dacht ik :”ik heb Jan vandaag helemaal niet gesproken”.

Terwijl je met een simpele knipoog of aai over de bol kan laten weten dat je iemand gezien hebt.

Begin de
dag met
een
dansje

Je mag
trots op
jezelf
zijn!

Je bent
mooi
precies
zoals je
bent!

Ik word
altijd
blij van
Jou

Toch lukt het je niet altijd. Met een complimentenpotje Of 'potje geluk' zoals ik het zelf graag noem, kan je na schooltijd nog even een briefje op de tafel van het kind leggen. Je kunt ze natuurlijk ook op andere momenten neerleggen of geven. Leerlingen kunnen ook elkaar een

lief briefje geven. Dit zijn voorbeelden. Op internet vind je nog veel meer voorbeelden. Veel plezier ermee!

- ingrediënten voor een potje geluk
- een mooi glazen potje
- kaartjes met verschillende teksten

Jij maakt
mij aan
het
lachen!

Wat ben je toch
verschrikkelijk
leuk!

Je kunt
veel meer
dan je
denkt!

Bedankt
voor wie je
bent!

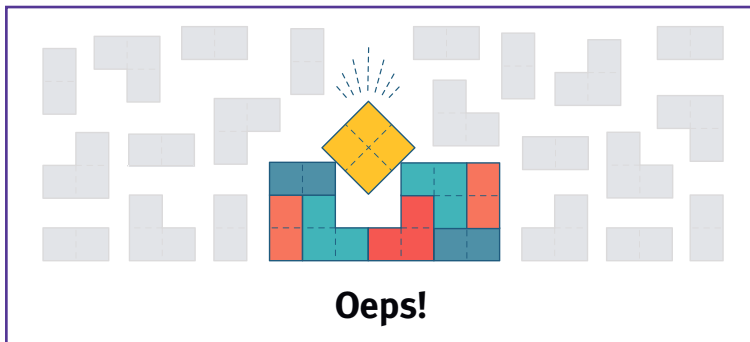
Waar wil het kind zelf vaardiger in worden?

ELK KIND EEN EIGEN LEERWENS

Voor een groot deel ligt vast wat kinderen (moeten) leren op school. Maar waar wil het kind zelf vaardiger in worden? Welke situatie zou het kind zelf een stukje fijner willen laten verlopen? Hier gaan we oplossingsgericht mee aan de slag, gebruik makend van een aantal stappen uit Kids' Skills (Ben Furman, 2006).

Formulier

Met elk kind apart een leerwensgesprek voeren is vaak niet haalbaar. Ik heb daarom een formulier gemaakt met een aantal teken-/schrijfp opdrachten. Daar zijn alle kinderen lekker mee bezig en ik kan rondlopen om gesprekjes aan te knopen. De kinderen die het echt lastig vinden kan ik op een ander moment nog even apart nemen.

Oeps-momenten en thermometers

Op het formulier tekenen de kinderen een situatie waarin iets niet zo goed lukte (ik noem dat het 'oeps-momentje'). Hiermee voorkom je algemene verhaaltjes en ga je direct naar een situatie die voor het kind betekenisvol is. Daarna tekenen de kinderen hoe het er uit zal zien als zij tevreden zijn, de gewenste situatie.

De kinderen vullen twee thermometertjes. Op de eerste thermometer kleuren ze in wat er nu al lukt (want er gaat heus al heel wat goed). En op de tweede kleuren ze in hoe goed ze willen worden in deze vaardigheid. Gedurende de weken die volgen is het mooi om deze thermometers er nog eens bij te pakken. Het verbaast me steeds weer hoe precies de kinderen kunnen aangeven welk stukje het al beter gaat dan op de eerste thermometer.

Dan stel ik de volgende vragen:

- Wat heb jij gedaan waardoor het al een stukje beter gaat?
- Je bent al een stukje gegroeid, welk stapje kan je nu zetten om dat laatste stukje nog te groeien?

Mijn formulier kent nog een aantal stappen meer, kijk daarvoor op de website van Proeftuintjes. Of verdiep je in het origineel van Ben Furman.

Opstarten en dan gaat het ‘vanzelf’

De eerste keer dat je aan kinderen vraagt waar ze vaardiger in willen worden, vinden ze het moeilijk om iets te bedenken. Dan moet het gesprek wat meer gestuurd worden door de leerkracht. De tweede keer begrijpen ze al precies wat je bedoelt, maar vooral weten ze waar

ze in zouden willen groeien. Ook omdat ze geleerd hebben van de leerwensen van de andere kinderen in de klas.

Vieren

Als het kind zelf vindt dat het zo goed gaat als aangegeven was op de tweede thermometer is het tijd om dit te vieren! Mijn ervaring is dat kinderen meteen door willen met een volgende leerwens. Maar we staan eerst even stil bij wat er bereikt is. Dat doen we door het maken van een ‘selfie’: het kind vertelt in de klas hoe goed het gaat en de klas reageert door daar voorbeelden van te geven.

Bijvoorbeeld: ‘ik vind ook dat het je goed lukt om hulp te vragen, want vanmorgen vroeg je nog of ik je wilde helpen met de som die je moeilijk vond’.

Voorbeelden van leerwensen

- Als ik mijn best doe is het goed genoeg.
- Ik begin zelf aan mijn werk en houd mijn aandacht er bij.
- Als het niet lukt blijf ik rustig en blijf proberen.
- Ik vraag op tijd om hulp als ik er zelf niet uitkom.

---

*“STA OOK STIL BIJ WAT ER BEREIKT IS. MAAK EEN ‘SELFIE’:
HET KIND VERTELT IN DE KLAS HOE GOED HET GAAT EN DE KLAS
REAGEERT DOOR DAAR VOORBEEDEN VAN TE GEVEN.”*

Overzicht in een verwarrende tijd

CIRKEL VAN INVLOED

Eind maart 2020, corona-tijd, liep onze oudste zoon met hangende schouders door het huis. Aan tafel kwam er geen woord meer uit en bijna onopvallend at hij zijn maaltijd. Hij maakte zich zorgen, grote zorgen. Allerlei gedachten en gevoelens gingen er door hem heen. Hoe gaat het met opa en oma? Wat als zij ziek worden en dood gaan? Thuis aan school werken is saai en stom. Kan ik nog wel op kamp met groep 8? Gaat de musical wel door? Wanneer mag ik weer naar school? Hoe is het met oma in Spanje? Hij voelde zich verdrietig, bang en boos tegelijk. Eigenlijk was het een vorm van rouw. Het voelde als een mogelijk verlies voor hem, door dat stomme corona-gedoe.

Invloed en betrokkenheid

Er zijn een hoop dingen waar hij geen invloed op heeft, wij allemaal niet. Het kamp wat misschien niet door gaat, de musical ook niet, mensen die ziek worden, niet buiten de tuin spelen als je verkouden bent. Samen staan we stil bij de emoties die dit allemaal oproept. We bespreken de Cirkel van Invloed en de Cirkel van Betrokkenheid, van Stephen Covey.

De Cirkel van Invloed en de Cirkel van Betrokkenheid gaat over alles waar je je emotioneel bij betrokken voelt. De binnenste cirkel laat zien waar je wel invloed op hebt, zoals jouw reactie, jouw gedrag en jouw gedachten. Je hebt

namelijk altijd een keuze hoe je reageert. De buitenste cirkel brengt in beeld waar je geen of niet directe invloed op hebt. Waar je wel emotioneel bij betrokken bent, de cirkel van betrokkenheid. Samen met deze jongen van 11 jaar kijken we naar zijn zorgen vanuit de volgende vragen:

- Wat ligt er binnen mijn cirkel van invloed? Waar kan ik actief iets mee doen, waar heb ik een keuze in?
- Op welk deel van mijn probleem heb ik wèl invloed?

Om zijn cirkel van invloed te laten groeien is het belangrijk dat hij beseft hoeveel initiatief hij kan nemen. Door zelf actief iets te doen, een verandering

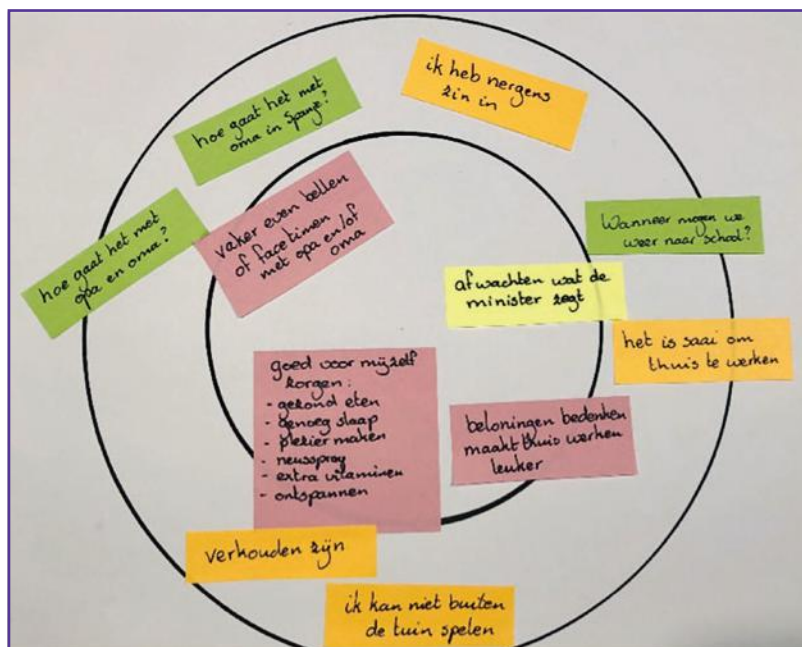
in gang te zetten groeit immers je cirkel van invloed. Zo ontdekt hij waar hij zelf verantwoordelijkheid in kan nemen. Eigenaar kan zijn van zijn eigen gedachten en gevoelens en verantwoordelijk kan nemen voor zijn eigen geluk.

Resultaat

Het effect was dat het zich zorgen maken langzaam afnam. Hij zag dat hij geen zaken kon dragen waar hij geen verantwoordelijkheid in kon nemen. Zo kon hij de gedachte ‘Wanneer mogen we weer naar school?’ loslaten en afwachten tot er bericht kwam vanuit de minister. Hij was zich meer bewust waar hij actief iets mee kon doen, waar hij zelf de verantwoordelijkheid voor kon nemen. Zo ontstond er een plan waarin hij vaker ging facetimen met opa/oma, goed voor zichzelf en zijn gezondheid ging zorgen en samen opzoek naar beloningen om het thuis werken leuker te maken en succesjes te vieren.

WERKVORM CIRKEL VAN INVLOED

Doel

- overzicht krijgen op een probleem
- inzicht krijgen waar de kans op verandering zit
- in actie komen tot verandering
- zicht en grip krijgen op eigen gedachten en gevoelens

Vorbereiding

- materialen verzamelen

Materiaal

- tekenpapier
- stiften
- plakbriefjes
- evt. emotiekaarten/poppetjes

Activiteit

Cirkel van invloed.

Het kind/jijzelf

Op een leeg papier teken je jezelf of de leerling in het midden.

De cirkels

Om dit poppetje of de naam heen zet je een cirkel, dit is de cirkel van invloed.

Om de cirkel heen komt een grotere cirkel, de cirkel van betrokkenheid of noem het 'de cirkel van geen directe invloed'.

Gedachten en gevoelens

Op kleine plakbriefjes schrijf je de gedachten en gevoelens die je ervaart. Je kan er ook tekeningetjes bij maken die symbool staan voor gedachten. Emotiekaartjes zijn een fijne toevoeging. Laat het kind nu de briefjes plaatsen in de cirkels.

Van stilstaan naar in actie

- Wat ligt er binnen jouw cirkel van invloed?
- Waar kan jij iets aan veranderen?
- Op welk deel van het probleem heb jij wél invloed?
- Wat ligt er buiten of in de cirkel van geen invloed?
- Waar kan jij niets aan veranderen?
- Waar kan jij actief iets mee doen, waar heb je een keuze in?
- Wat is hierin een eerste stap(je)?
- Wat is een volgend(e) stap(je)?
- Hoe ga je dit aanpakken? Wanneer? Wie of wat heb je hierbij nodig?
- Hoe zal het zijn als dit gelukt is?

SNEEUWBALLEN GOOIEN

Doel: positief (klassen) klimaat creëren, talenten van elkaar leren kennen

Vorbereiding: geen

Benodigheden: één wit A4 papier en een potlood per kind

Tijd: +/- 20 minuten

Stap 1 'de vraag'

- Geef iedere leerling een vel papier en potlood en vraag of ze hun naam groot in het midden van het papier te zetten.
- laat ze een vraag aanvullen zoals ik word blij van..., ik hou erg van..., je kan mij altijd vragen..., ik ben trots op....
- Laat de kinderen de vraag aanvullen op het papier.

Stap 2 'het antwoord'

- Geef de kinderen een paar minuten om in stilte de vraag te beantwoorden. Waarom vinden ze dat? Misschien kunnen ze een voorbeeld geven.
- De kinderen mogen als ze klaar zijn hun briefje verfrommelen tot er een goede 'sneeuwbal' ontstaat.

Stap 3 'sneeuwballen gooien & vangen!'

- Als iedereen klaar is telt de leerkracht tot drie en gooien alle leerlingen hun 'sneeuwbal' de klas in. Als alle kinderen een nieuwe sneeuwbal hebben, herhaal je deze stap nog één of twee keer. Tot dat niemand meer weet van wie de sneeuwbal is de ze hebben gevonden/gevangen.
- Alle kinderen gaan terug naar hun plekje en vouwen daar hun sneeuwbal open en lezen in stilte wat er staat.

Als ze het gelezen hebben mogen ze reageren met een compliment over het antwoord en/of over het kind en dat op het papier erbij schrijven en ondertekenen met hun naam.

Stap 4 'de reacties'

- Bij de laatste stap vertellen/zeggen/brengen de leerlingen het compliment aan degene van wie het blad/de sneeuwbal was. Zo leren de leerlingen complimenten geven en ontvangen.

(bron www.kindcoachkaartjes.nl)

Negatief gedrag ombuigen in een vaardigheid

KIDS SKILLS IN ACTIE

De methode Kids skills heeft Dr. Ben Furman – een Finse psychiater – ontworpen om op een speelse manier kinderen te laten oefenen met vaardigheden. We hebben vaak onbewust de neiging om negatief te corrigeren. Je wilt dat het ‘ongewenste’ gedrag stopt. Toch is het belangrijk om te leren vaardigheden positief te formuleren. Het gaat om nadruk te leggen op ‘gewenst’ gedrag in plaats van het ophouden van het ongewenste gedrag.

De proeftuinleerkrachten hebben de methode eigen gemaakt en ervaren dat het heel waardevol is om zo met kinderen te werken. Het geeft een positief klasklimaat en helpt kinderen en hen samen praktisch ongewenst gedrag aan te pakken. Op de Proeftuintjes website staat een praktijkvoorbeeld met David.

David is een jongetje uit groep 5, dat veel moeite heeft met stilzitten. Als hij iets wil zeggen, roept hij dit hardop door de klas. Hij stoort hiermee zichzelf en de andere kinderen, maar ook de leerkracht. Die besluit het probleem aan te pakken met de methode Kids' Skills. Een praktische aanpak!

Ontdek op de website hoe in vijftien stappen een probleem wordt omgezet in een vaardigheid.

Oplossingsgericht werken

SCHAALVRAAG MET DE GROEP

De schaalvraag is een makkelijk middel als je wilt werken aan groepsverandering. Deze werkvorm is zowel individueel als klassikaal inzetbaar en te gebruiken rondom gedrag, werkhouding of didactische doelen. Denk hierbij aan de regel van de week, lesovergangen, vieze wc's, opruimen, gezelligheid met buitenspelen, ander gedrag bij gymdocent of ....

Wat gaat goed en waar zitten problemen?

Eigenlijk ga je op zoek naar wat er al goed gaat en je benoemt dat. Blijf doorvragen over wat er goed gaat. Kijk bij problemen waar de uitzonderingen zijn. Wanneer doet 'het probleem' zich niet voor? Wat is er dan anders? Wat doe jij, het kind en de leerkracht, anders? Schaalvragen zijn een mooie manier om de positieve kwaliteiten naar boven te halen, gezamenlijk doelen te stellen en verantwoordelijkheid te dragen voor veranderingen.

Je kunt de schaalvraag ook inzetten rondom een thema zoals werken in de klas, zelfstandig werken, groepsdynamiek, sociale omgang? Op de website van Proeftuintjes is een voorbeeld rond werkhouding voor je uitgewerkt.

*“KIJK
BIJ
PROBLEMEN
WAAR
DE
UITZONDERINGEN
ZIJN”*

“Juf, mag ik nog meer glitters?”

TALENTSTEEN

Het gaat bij deze werkvorm om het tastbaar maken van talenten.

Mees staat voor de juf te springen en roept “Ik ben een bezige bij en jij?”. De kinderen in de klas hebben net talentgesprekken gevoerd en wat blijkt: elk kind heeft talenten. Ze maken nu een talentsteen.

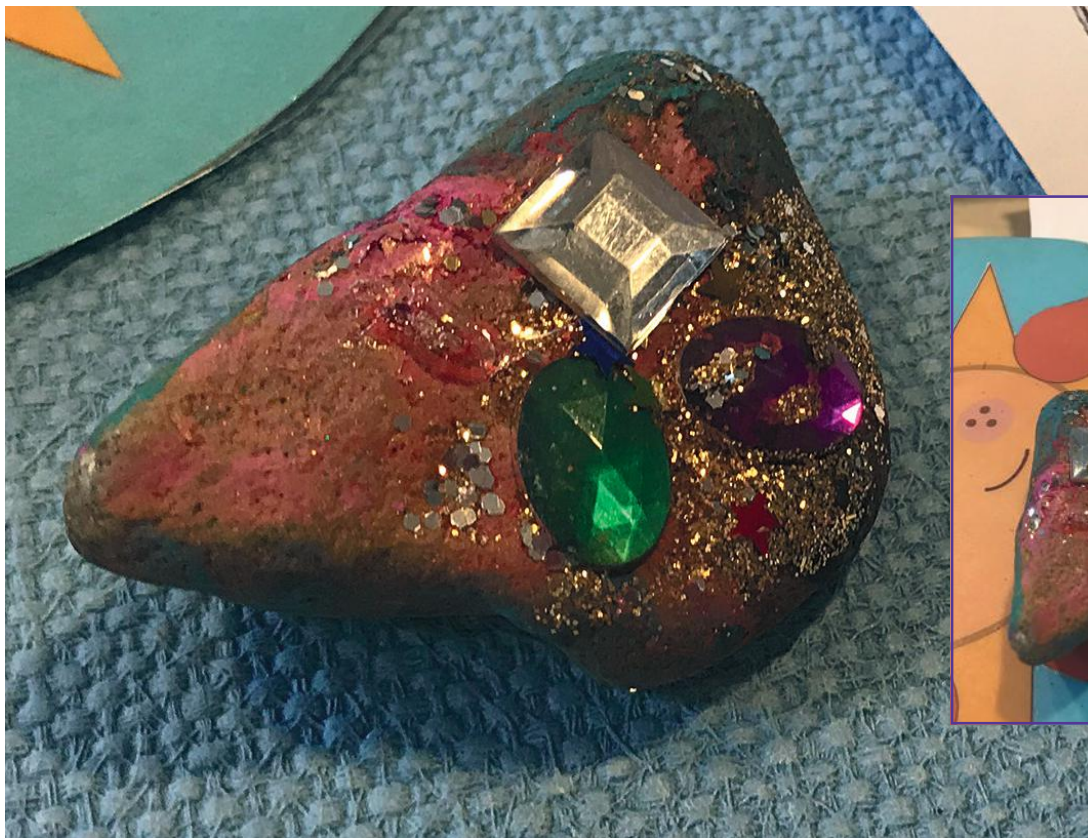
Hoe het werkt

Ieder kind heeft een ‘grote steen’ en kiest voor elk talent een gekleurd edelsteentje. Deze steentjes plakken ze vervolgens op hun grote steen. Hierdoor heeft elk kind zijn talenten tastbaar gemaakt. Kinderen bewust maken van hun talenten is belangrijk: het maakt dat ze zich gezien en gehoord voelen.

Plaatsbepaling

De talentsteen past goed in een groter project in de klas waarbij de talentontwikkeling van kinderen centraal staat. Door meer te kijken naar talenten van kinderen, verhoogt hun geluksgevoel en vertonen ze meer veerkracht in moeilijke situaties.

Deze manier van werken aan talent is ontwikkeld door LukDeWulf (pedagoog en auteur).

STUDIEREIS NAAR STOCKHOLM: VERTROUWEN, BUITEN EN FAMILIE

In Stockholm zijn er Oplossingsgerichte scholen en een Reggio Emilia kinderdagverblijf bezocht. Heel inspirerend om te zien hoeveel vertrouwen de leerkrachten geven aan en hebben in kinderen. Een prachtige uitwerking van positief onderwijs door de hele school heen als motor van alles. Ook voor de relaties tussen teamleden en de samenwerking.

Structuur in Zweden

De onderwijsstructuur bestaat uit:

1. Prescholen voor kinderen van 1 tot 7 jaar (niet verplicht)
2. Grundskola voor kinderen van 7 tot 16 jaar (verplicht onderwijs)
3. Tweede fase voor leerlingen van 16 tot 19 jaar (niet verplicht)

Wij bezochten tijdens onze reis enkele scholen in de omgeving van Stockholm: Förskola 'Stella Nova', Gröndalsskolan en Årstadalsskolan.

Alle scholen in Zweden werken vanuit een algemeen Curriculum. Op de Årstadalsskolan is een vijfjaren cyclus. Leerlingen mogen keuzes maken, hebben inspraak

en zijn zelf verantwoordelijk. Belangrijk is de samenwerkingsvorm tussen onderwijs, kinderopvang en sociaal cultureel werk op basis van gezamenlijk pedagogisch denken en handelen. Projectonderwijs vindt plaats in verschillende goed ingerichte ruimtes. Er is veel tijd voor bewegen. De buitenruimten zijn natuurlijk (soms rotsen en bomen), uitdagend ingericht. Veel tijd wordt besteed aan creatieve vorming: muziek, metaal/ hout bewerken en textiele werkvormen. Alles gebeurt onder toezicht en met echte machines.

Kernwaarden

Bij Förskola 'Stella Nova', waar kinderen tussen 1 en 7 jaar verblijven, zagen we in de praktijk:

Subjectivity	Democracy	Identity	
Empathy	Friendship	Co-operation	Helpfulness
Work	Responsibility	Trust	Respect
Playfulness	Knowledge	Learning	
	Caring for the environment		
Joy	Warmth	Humour	Laughter

'The values of an Early Education Center'

Op alle bezochte scholen zagen we thematisch onderwijs, we hebben gezien en ervaren hoe er veiligheid en samenhang is tussen kind, school en familie. Spel en ontwikkeling staat centraal, kinderen beleven samen in een ontspannen sfeer. Leerlingen bewegen vrij, er is sprake van een sfeer van vertrouwen in een open leeromgeving. Kinderen eten gezamenlijk op school. Afspraken worden groepsgewijs of individueel gemaakt met leerlingen.

Vertrouwen

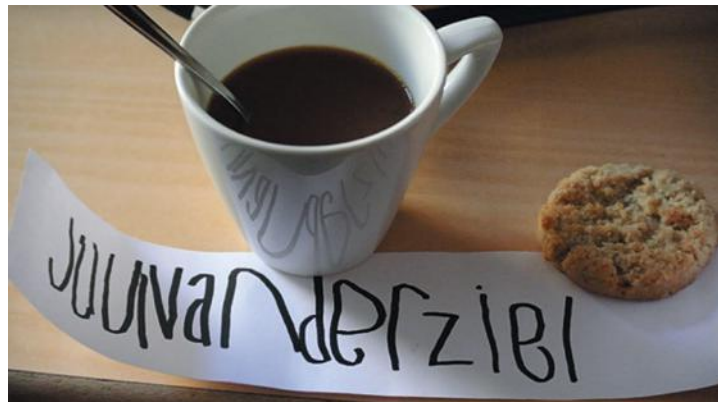
Wat verder veel opviel is het enorme vertrouwen dat iedereen heeft in de leerlingen en in elkaar.

Een paar voorbeelden:

- Kinderen krijgen alle tijd om zelf dingen te leren en te oefenen, ook hele kleine kinderen. Ze kleden zichzelf aan; ook al kost dat veel tijd.
- Leerlingen hebben veel vrijheid om te kiezen hoe en waar ze leren (in een rusthoekje, met een koptelefoon, liggend op een bank, zittend onder een kapstok...).
- De ruimtes zijn ingericht waar niet elk risico is weggenomen. Dit geldt ook voor de buitenruimte.
- De leerlingen krijgen en nemen veel verantwoordelijkheid.
- In principe worden initiatieven van leerlingen altijd gehonoreerd als ze daar dan ook de verantwoordelijkheid in nemen.

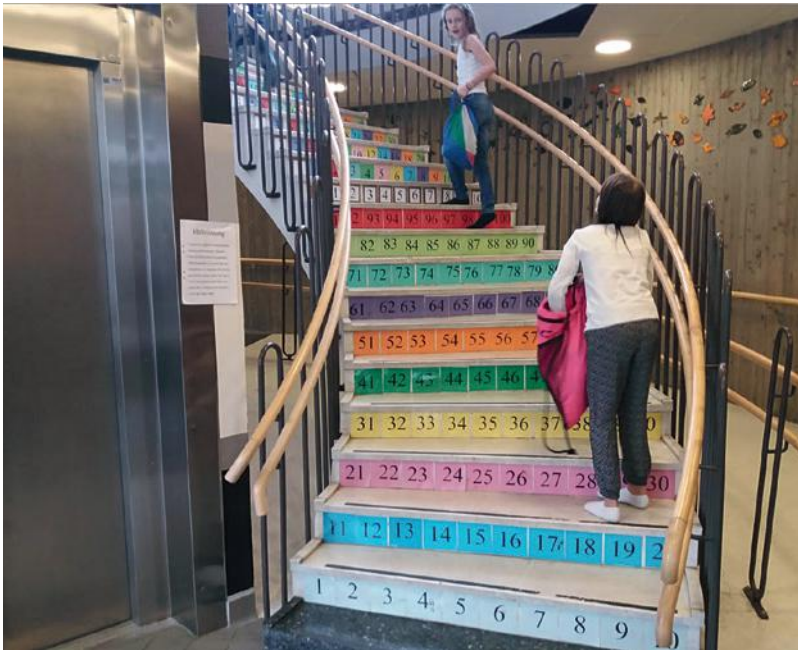
3-, 4- en 5-jarige kinderen serveren hete koffie op Stella Nova. Wat een warmte en empathie spreekt hieruit. Hoe voelt het als een jong kind jouw naam op een strookje heeft geschreven en geoefend, het in een koffiekopje heeft gestopt en het voorleest en jou dat kopje met een koekje geeft?

Buiten

In Stockholm brengen leerlingen veel tijd buiten door. Om te spelen, maar ook om te leren.

- Natuur wordt ingezet als een bijzonder rijke leeromgeving.
- Er wordt ook bij minder mooi weer veel buiten gespeeld en gewerkt. Er bestaat geen slecht weer, alleen slechte kleding....
- De natuur is niet alleen buiten maar ook altijd in de scholen aanwezig en er zijn veel projecten die zich buiten afspelen.
- Natuurlijke materialen worden gebruikt voor de meeste creatieve vakken en projecten. Ook wordt gewerkt aan duurzaamheid door het hele curriculum heen.

Buitenles

Op de Gröndalsskolan maakten we kennis met een 'Fritidspedagog' die spelen en leren buiten organiseert. We mochten zelf even een buitenles ervaren. Heel leuk en leerzaam!

Een mooi voorbeeld is het afvalproject waar de oudste groep mee bezig was. Deze kinderen ontdekten dat er veel troep ligt op straat en in de wijk! De kinderen gingen afval verzamelen, afval scheiden, ouders werden ingeschakeld, mensen die op straat iets in de prullenbak deden kregen hardop een compliment. Waar zijn die afvalbakken eigenlijk in onze wijk? Hoe zien ze eruit, zijn het er genoeg en waar staan ze? Kunnen wij mooie, nieuwe afvalbakken ontwerpen? Werken vanuit nieuwsgierigheid, motivatie en betrokkenheid.

Twee ontwerpen voor nieuwe afvalbakken in de wijk die ook werkelijk uitgevoerd worden door de gemeente in de wijk waar Stella Nova staat.

Familie

In Zweden kom je niet als kind alleen naar school maar is de familie nauw betrokken bij alles.

- Leerkrachten gaan op huisbezoek om de familie en het kind te leren kennen en hen alvast te verwelkomen. Ze nemen dan ook vast wat spullen mee zoals bijvoorbeeld een drinkbeker, een gymtasje en een tandenborstel.

Vanuit de voorschool gaat er ook een leerling mee die als ‘buddy’ of grote broer of zus functioneert. Ze gaan mee op huisbezoek waar ze aan de hand van foto’s laten zien hoe de school eruit ziet en welke activiteiten er zoals zijn. De buddy blijft ook de eerste dagen op school steeds in de buurt en blijft aanwezig.

- In de gang hangen foto collages van de families van de kinderen. Daar staan ook opa en oma in Afghanistan op. Zo zijn de families onderdeel van de school.
- Ouders worden gezien als pedagogische en didactische partners en zijn vast onderdeel van het programma. Gesprekken worden dan ook (bijna) altijd gevoerd in de ‘gouden driehoek’ van ouders, kind en leerkracht.

Een eigen plek

Een huislijke sfeer op iedere school waar we zijn geweest. Echt een eigen plek voor ieder kind, zichtbaar in de kleinste dingen. In de hal je naam op de kapstok, erboven een ik-poster met gezinsleden, hobby’s en talenten. Aan de muur in de klas een annagram met de letters van de voornaam, vertaald in talenten en kwaliteiten.

‘WE AS ADULTS HAVE TO BE WITH THE CHILDREN AND CHALLENGE THEM’

Mia-Gröndalsskolan - Zweden

Focusgebieden

Vanuit vier focusgebieden krijgt de oplossingsgerichte benadering vorm op deze Zweedse scholen.

1. Focus op herformuleren van het curriculum, het stellen van doelen samen met de kinderen.
2. Focus op positieve gerichte feedback.

De ‘gossip praise’: positief roddelen in de nabijheid van het kind. Samen met een collega vertel je iets positiefs over een kind. ‘Wist jij dat Jari zojuist heel hard heeft doorgezet met rekenen. Hij vond de sommen heel erg moeilijk, dat zag ik aan de frons in zijn gezicht. Toch zette hij door en heeft de taak afgemaakt. Ik vind het zo knap van hem dat hij zo goed kan doorzetten wanneer iets moeilijk is.’

3. Focus op schalen – schaalvraag met de groep en individueel.
4. Focus op taalvaardigheden. De kracht van taal, echt luisteren en vragen stellen zodat een creatief denkproces op gang komt om een stapje verder te komen dan waar het kind nu staat. Oplossingsgerichte pedagogiek; iedere medewerker

van de school is hierin getraind en jaarlijks worden ouders meegenomen in deze werkwijze. Samen dezelfde taal spreken en kinderen laten groeien. Een kaartje met een korte beschrijving van dit uitgangspunt vond ik terug in elke gang en naast iedere deur in één van de scholen.

Alles wat je zegt, versterk je. Alles waar we onze gedachten op focussen en onze aandacht op richten heeft de neiging om te groeien. Alles wat wordt gezegd, versterkt- het neemt toe in kracht en efficiëntie. Wanneer je iets zegt, pikt het brein het beeld op dat overeenkomt met wat je zegt. Zodra het breinplaatje van de gegeven boodschap klaar is, verbindt dit andere plaatjes en gedachten vanuit

associatie. De kracht van taal zit in het geven van de boodschap richting de gewenste situatie. Benoem wat je wel wilt, welk gedrag hoort daarbij, hoe ziet dit er concreet uit. Dus in plaats van te zeggen “gooi je jas niet op de grond”, kan je zeggen “Hang je jas aan de kapstok.”

*‘SEE THE GOOD IN EVERYONE,
WE ARE A TEAM!’*

‘De leerkrachten zorgen dat wij plezier hebben, ondersteunen ons wanneer iets moeilijk is. Ze geven veel complimenten. Dan voel ik mij zelfverzekerd en kan ik doorzetten wanneer iets moeilijk is.’

leerling 9 jaar – Arstadalskolan- Zweden

Wat hebben we meegenomen van onze reis?

- Een eye opener was, mens gerichtheid in plaats van leerstofgerichtheid, dit heeft sommigen van ons geraakt.
- Waardevol was om te zien hoe op Zweedse scholen de zorg voor de omgeving is.
- Het was mooi om te ervaren hoe, verbinding tussen leerlingen, school en familie er uitziet in Zweden.
- We willen net als in Zweden een sterk, veilig pedagogisch klimaat waarin kinderen verkeren creëren.
- We hebben gezien en geleerd hoe talent & kracht van leerlingen tot uiting komt.

*‘WE ARE CHALLENGED TO FIND
NEW WAYS TO TEACH’*

Mia-Gröndalsskolan – Zweden

*‘WIE ZIJN TALENTEN BENUT
WORDT EEN GELUKKIGER MENS’*

Martin Seligman

- Zoveel creativiteit!! In goed ingerichte ruimten, dat willen wij ook graag realiseren op onze scholen.
- Wat we meegenomen hebben is echtheid, contact en de openheid in zowel ruimte als visie.
- Het was prachtig om te zien hoe er aan vaardigheden werd gewerkt. Kinderen werden gestimuleerd om eigen oplossingen te vinden.
- Gelukkig zien we nu dat in navolging van o.a. het Zweedse onderwijs veel scholen in Nederland steeds meer de buitenruimte(s) natuurlijk gaan inrichten en betrekken bij het onderwijs.

*‘ER KOMT NIET EEN KIND NAAR
SCHOOL, ER START EEN FAMILIE’*

Stella Nova – Zweden

In 2009 en in 2018 heb ik 'Stella Nova' bezocht. Beide keren was er een bijzonder warm welkom. De eerste keer ging ik met mijn toenmalige schoolteam naar Stella Nova voor het opdoen van ideeën voor een nieuw schoolgebouw. De rijke leeromgeving stond toen centraal. Ik moet zeggen: ook de tweede keer wordt je aandacht daar enorm naar toegetrokken. Wat een mogelijkheden voor spel en onderzoek. Wat een uitdagende leeromgeving. Met de Proeftuintjesgroep was ons kijkraam 'positieve psychologie'. Wat zie je daarvan terug op een plek als Stella Nova? Wat na bijna 10 jaar nog het zelfde is, viel meteen op: De kernwaarden waren onveranderd namelijk **openheid, deelname, diversiteit en pluraliteit, onderzoek, communicatie en verandering**. Kinderen zijn volwaardige partners in de instelling, maar ook in de samenleving. Dit was mooi terug te zien in het Afvalproject. Werken vanuit nieuwsgierigheid, motivatie en betrokkenheid. Een prachtig staaltje Ontwikkelings Gericht Onderwijs.

BEDANKT

REFERENTIES EN GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Berg, I.K., & George, E. (1991). *Family preservation: A brief therapy workbook*. London: BT Press.
- Bors, G. (2014, 24-02). *Carol Dweck: het belang van een growth mindset*. (Nivoz.nl)
- Bannink, F. (2009). *Positieve Psychologie in de praktijk*. Hogrefe Publishing Group.
- Chan, P.E., Graham-Day, K.J., Ressa, V.A., Peters, M.T., & Konrad, M. (2014). Beyond involvement: Promoting student ownership of learning in classrooms. *Intervention in School and Clinic, 50*(2), 105-113. doi:10.1177/1053451214536039.
- Durlak, J.A., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., Weissberg, R.P., & Schellinger, K.B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development, 82*(1), 405-432. Doi:10.1111/j.1467-8524.2010.01564.x
- Dweck, C. (2015). The new psychology of success <https://portal.cornerstonesd.ca/group/yyd5jtk/Documents/Carol%20Dweck%20Growth%20Mindsets.pdf>
- Fox, L., Carta, J., Strain, S., Dunlap, G., Hemmeter, M.L. (2010). Response to Intervention and the pyramid model. *Infants & Young Children 23*(1). Wolters Kluwer Health. https://depts.washington.edu/isei/iyc/23.1_fox.pdf
- Fredrickson, B.L. *The broaden-and-build theory of positive emotions*. The Royal Society. Published online, 2004. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1693418/pdf/15347528.pdf?inf_contact_key=9944754ba1372fa9ce5ee1421d8427bc
- Furman, B. (2006). *De methode Kid's Skills; op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Soest: Nelissen.
- Hamre, B.K., & Pianta, R.C. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child Development, 72*(2), 625-638. doi:10.1111/1467-
- Hoare, E., Bott, D., & Robinson, J. (2017). Learn it, Live it, Teach it, Embed it: Implementing a whole school approach to foster positive mental health and wellbeing through Positive Education. *International Journal of Wellbeing, 7*(3), 56-71. doi:10.5502/ijw.v7i3.645
- Keulen, H. van, Voogt, J., Wessum, L. van, & Cornellisen, T. (2015). Professionele leergemeenschappen in onderwijs en lerarenopleidingen. https://www.researchgate.net/publication/303310255_Professionele_leergemeenschappen_onderwijs_en_lerarenopleiding
- Knudsen, H. (2009). The betwixt and between family class. *Nordisk Pedagogik, 29*, 149-162.
- Korthagen, F. & Nuijten, E. (2015). *Een aanpak voor diepgaand leren en effectief functioneren*. Boom Lemma.
- Linkins, M., Niemiec, R.M., Gillham, J., & Mayerson, D. (2014). Through the lens of strength: A framework for educating the heart a VIA Institute on Character. *The Journal of Positive Psychology: Dedicated to furthering research and promoting good practice, volume 9*.

- Lyubomirsky, S., Sheldon, K.M., Schkade, D. (2005). *Pursuing happiness: The architecture of Sustainable Change*. Review of General Psychology, 2005.
- Mol Lous, A. (2011). *Passend onderwijs: Haute couture of Zeeman?* Inaugurele rede bij de installatie van het lectoraat passend onderwijs/ Inclusive Education. Hogeschool Leiden.
- Mol Lous, A., (2015). *Passend onderwijs. Tijd voor een goed gesprek*. Tijdschrift voor Orthopedagogiek (54, nr. 1).
- Norrish, J.M., Williams, P., O'Connor, M., & Robinson, J. (2013). An applied framework for positive education. *International Journal of Wellbeing*, 3(2), 147-161. doi:10.5502/ijw.v3i2.2
- Nottingham, J. (2020). *De leeruitdaging. Diep leren in de Leerkuil*. Bazalt.
- Onderwijsraad (2020). *Steeds inclusiever*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/06/23/steeds-inclusiever>
- Oostdam, R., & Hooge, E. (2013). Making the difference with active parenting; forming educational partnerships between parents and schools. *European Journal of Psychology of Education*, 28(2), 337-351. doi:10.1007/s10212-012-0117-6
- Pameijer, N. (2012) *Samen sterk. Ouders & school*. Acco.
- Rempel, K.D. (2012). *Mindfulness for children and youth: A review of the literature with an argument for school-based implementation*. Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, Vol 46(3), 2012, pp. 201-220.
- Ruit, P. (2013, 01-06). De betekenis van de positieve psychologie voor het onderwijs. (Nivoz.nl)
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Sabol, T.J., & Pianta, R.C. (2012). Recent trends in research on teacher-child relationships. *Attachment & Human Development*, 14(3), 213-231. doi:10.1080/14616734.2012.672262
- Seligman, M.E.P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology, An Introduction. *In Flow and the Foundations of Positive Psychology (pp. 5-14)*. *American Psychologist*.
- Seligman, M.E.P., Ernst, R.M.E., Gillham, J., Reivich, K., & Linkins, M. (2009). *Positive education: positive psychology and classroom interventions*. Oxford Review of Education Vol.35, No. 3, June 2009, pp. 293-311.
- Smeets, E., Ledoux, G., Regtvoort, A., Felix, C., Mol Lous, A. (2015). *Passende competenties voor passend onderwijs*. NRO/ NWO onderzoek. ITS Radboud Nijmegen. https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2015/06/Smeets_Passende-competenties-voor-passend-onderwijs-413-12-015.pdf
- Vansteenkiste, M. (2015). *Vitamines voor groei. Ontwikkeling voeden vanuit de zelf-determinatie theorie*. Acco. Leuven.

Tijd voor positief Passend Onderwijs

Het MEGA-ZIN is voor iedereen te downloaden op proeftuintjes.nl of de website van het SWV. Veel inspiratie, samen kennis en ervaringen delen toegewenst: dat dit proeftuintjestragecht zich positief zal verspreiden onder de leerkrachten en toegepast wordt in de dagelijkse praktijk.

Proeftuintjes | Positief Passend Onderwijs

